

MilIEURAMA

Afgiftekantoor
Brussel X

maart 1997

Stadsbestuur Brugge
Burg 12
8000 Brugge

Groen.

**Maandblad
van
de Bond
Beter Leefmilieu**

Redactie en administratie:
Overwinningstraat 26,
B-1060 Brussel
Tel.: 02/539.22.17 - Fax: 02/539.09.21

- Militaire domeinen in vlaanderen: van kaki naar groen?
- Gifschandaal in tuinbouwsektor
- Dansen op de slappe koord tussen arbeid en milieu
- Milieu en vruchtbaarheid
- Lente in de tuin

Inhoud

Kommentaar

2

Heeft onze beschaving haar beste tijd
toch wel gehad?

Omslagverhaal

3-5

Militaire domeinen krijgen
een nieuwe bestemming. Kaki wordt groen?

Ledenblad

6

Gefrituurde musjes, cyberpanda's
en ander moois...

Dossier

7-10

Onze nieuwe 'Salade Pentachlorefenole'
al eens geproefd? Een delikatesse!

Flitsen

11

Over de nood aan meer kinderrechten, kursussen
afvalpreventie en de pogingen om Vlaanderen in
duisternis te hullen.

Vereniging in de Kijker

12-15

Arbeid en Milieu vzw: verschillen tussen arbeiders- en
milieubeweging overbrugd?

Beleid

16-18

Onvruchtbaarheid blootgelegd:
spuiten moet worden verboden!

Pro & Contra

19

In Dilbeek weten ze er alles van:
Tetra Pak in het hoekje gezet!

Ekotips

20-21

Thuiskomposterende heeft zo ook
zijn aangename kantjes...

Boek en Milieu

22-23

Lezen tot je erbij neer valt?
Als je maar weet wat milieuvriendelijk is!

Frontlijn

24-25

Over spoorbermen, mobilfoonmasten,
vliegtuigen en kernenergie in Zweden.

MiNa

26

De kleine lettertjes van het milieu.
Maar evenzeer de moeite waard.

Internationaal

27-

De beloften van Clinton en Gore
aan de realiteit getoetst.

Kalender

30

Fakkeltochten, biologische landbouw,
milieu-investeringen en milieuzorg op kantoor.

Puzzelen

31

Wie weet wint.

Milieurama

Afdeling : NC

Nummer : .../.....Datum in Dienst ...08...24-'97

Hilde De Nolf

NC

Hildegard Welvaert

NC

Luc Maene

NC

Martine Somers

NC

Yan Verschueren

NC

Marc Becuwe

NC

Gelieve het tijdschrift terug te bezorgen

tegen ...08...06...97.....

bij Luc Maene

En dan valt ook nog Milieurama in je bus. Goed nieuws? Dat de
militaire domeinen, waar grote jongens destijds soldaatje mocht-
ten spelen, kampen bouwen, verdedigingen opwerpen, - het moet
heerlijk geweest zijn, zolang het maar niet echt was - nu meer en
meer als natuurgebied erkend worden, is inderdaad verheugend.
En het gaat hier over uitgestrekte terreinen waar de burger vroeger
nooit een voet mocht zetten maar nu, volgens onze eigen
bescheiden pacifistische mening, opgewaardeerd worden tot
'ademgebieden' voor jan en alleman.

Maar dan zijn er ook de berichten over de achteruitgang van de
vruchtbaarheid van de man en dus van de mensheid, en niet van
de potentie zoals de meeste mannen zich inbeelden. Als je bedenkt
dat in de (klassieke, dus niet-biologische) teelt van een lekkernij
als champignons 512 kilogram actieve stof aan pesticiden wor-
den gebruikt per hektare (d.w.z. zonder de verdunningsmiddelen
en konsoorten), begrijp je welke onzichtbare dooddoeners wij
iedere dag ongemerkt binnenslikken. Dit kan niet zonder gevolgen
blijven voor de individuele gezondheid van de mens.

Sorry dat we u zo vermoeien, beste lezer. We weten ook niet
altijd waar we het goede nieuws moeten vandaan halen, alhoewel
we weten dat we u alleen hiermee kunnen blijven motiveren
om met ons zorg te dragen voor ons leefmilieu. We zoeken verder...

Lieve Grauls

K O L O F O N

Milieurama

17de jaargang - Maandblad van de Bond
Beter Leefmilieu Vlaanderen vzw

Redactie en Administratie

Bond Beter Leefmilieu
Overwinningstraat 26
1060 Brussel
Tel. 02/539.22.17.
Fax. 02/539.09.21.
email: bblv@pophost.eunet.be
http://www.comarkt.nl/bbl/

Abonnementen

70 frank (los nummer),
650 frank (jaarabonnement),
1.300 frank (steunabonnement),
1.300 (abonnement buitenland).
Betaling kan op rekeningnummer
001-1475409-18 van Bond Beter
Leefmilieu vzw.

Kombi-Abonnementen

Lidorganisaties van Bond Beter Leefmilieu
kunnen hun leden een uiterst voordelig
kombi-abonnement van Milieurama aan-
bieden. Geïnteresseerd? Neem vandaag nog
kontakt op met het BBL-sekretariaat.

Hoofdredakteur en

Verantwoordelijke Uitgever

Lieve Grauls, Overwinningstraat 26,
1060 Brussel

Eindredakteur

Piet Decoster

Werken mee aan dit

nummer:

Steven Beyen, Jo Bultynck, Stefaan Claeys,
Rik De Baere, Piet Decoster, Lieve Grauls,
Erik Grietens, Danny Jacobs, Martine
Langen, Bea Lootens, Bart Martens, Conny
Peeters, David Robberecht, Dirk Serneels,
Freddy Steenackers, Willy Tondeur, Sandra
Van Aershot, Kathleen Vanalphen, Jo Van
Assche, Bart Vandegaer, Johan Vandewalle,
Jan Vanhee, Jan Vanherk, Set Van Houdt,
Dirk Van Regenmortel, Viola van Rossum,
Tom Vermeersch

Foto's

Frans Geys, Kristel Peeters, Luc Verhaegen

De Voorkaft

Luc Verhaegen

Illustraties

Hilaire

Vormgeving en druk

VUM-Press

Copyright

Overname van artikelen wordt aanbevolen,
mits bronvermelding.

Advertenties

Adverteerders zijn verantwoordelijk voor de
inhoud van de opgenomen advertentie.

Papier

Milieurama wordt (uiteraard) gedrukt op
niet-gebleekt kringlooppapier, de kaft is
niet-chloorgebleekt.

Steeds meer militaire domeinen ingekleurd als natuurgebied.

Nieuwe NIRAS-plannen als gevaarlijke spelbreker?

Toen voormalig minister van landsverdediging Leo Delcroix eind '92 zijn plannen bekendmaakte om het Belgisch leger grondig te hervormen, fronsten nogal wat natuur- en milieubeschermers de wenkbrauwen. Immers, om de oprichting van een beroepsleger te financieren, plande de 'Atoma-addict' niet alleen een heuse braderie van allerhande militaire rommel zoals tenten, gamellen, voertuigen of wapens. Ook een groot aantal militaire domeinen werd te koop aangeboden. De kans dat deze gebieden ten prooi zouden vallen aan speculatie, leek niet denkbeeldig. Een en ander lijkt 4 jaar na datum nog mee te vallen. Al doen de plannen voor de opslag van laag-radioactief afval de discussie over de herbestemming van militaire domeinen opnieuw flink oplaaien.

In mei '93 werd door het toenmalige kabinet van Defensie een lijst met te verkopen militaire domeinen gepubliceerd. Deze lijst bevatte zo'n 1.630 ha verspreid over Vlaanderen en zo'n 470 ha in Wallonië. Dat deze lijst niet al te akkuraat was, bleek snel. Verschillende gebieden die reeds lang verkocht waren aan andere overheden, stonden nog steeds op de lijst. Maar op de lijst stonden ook grote gebieden die nog in handen van het leger waren én op vlak van natuur best een mooi plaatje konden voorleggen. "Militaire domeinen zijn afgesloten voor het publiek en die langdurige relatieve rust speelt volop in de kaart van de aanwezige natuur", aldus BBL-beleidsmedewerker Johan Vandewalle. "De verstoring door militaire oefeningen blijft uiteindelijk vrij beperkt en bovendien voert het leger ook vrij regelmatig beheerswerken uit".

Granaten ideale voedingsbodem?

Het munitiedepot Vloethemveld te Zedelgem is een prima voorbeeld van zo'n militair domein waar de natuur doorheen de jaren vrij spel kreeg. Vermits in heel het gebied van 168 ha nogal wat springstoffen waren opgeslagen, was het noodzakelijk om het brandgevaar te beperken. "Daarvoor deed men aan verschrallingsbeheer", vertelt Johan Vandewalle. "De open ruimte tussen de munitiebunkers werd jaarlijks gemaaid, het maaisel werd afgevoerd en er werd niet bemest. Bovendien werden grote vijvers gegraven om voldoende bluswater voorhanden te hebben, mocht er zich een ongeval voordoen. Eigenlijk gebeurde hier dus natuurbeheer". Door dit beheer konden alleen laagproductieve en vaak zeldzame plantensoorten hier overleven. Het lijstje van aanwezige plantensoorten oogt indrukwekkend. Tussen heel wat moois vind je er onder anderen het duizendguldenkruid, de margriet, het Sint-Janskruid, de rietorchis, koekoeks-

bloem, de gevlekte orchis en de zachte ooievaarsbek in het gebied terug.

Herbestemming noodzakelijk

De verkoop van de militaire domeinen liep aanvankelijk echter niet van een leien dakje. "Defensie is een federale materie, ruimtelijke ordening is een Vlaamse bevoegdheid", aldus nog Johan Vandewalle. "Dat zorgde voor de nodige problemen. Defensie wilde de domeinen uiteraard zo duur mogelijk verkopen, maar de grondprijs wordt bepaald door de bestemming. En dat is een gewestelijke bevoegdheid". Na het nodige gehakketak bereikten het ministerie van defensie en het Vlaamse gewest alsnog een overeenkomst. De kleur van de gebieden op het gewestplan zou eerst worden vastgelegd via de normale procedure van bestemmingswijziging, pas daarna zouden de gronden worden verkocht. De herbestemming zou bovendien niet in één keer maar gewestplan per gewestplan gebeuren. Ondertussen zijn we 4 jaar verder en werd binnen natuur- en milieumiddens een eerste evaluatie gemaakt. Hoe zit het met de aangekondigde herbestemming? En hoeveel militaire domeinen werden ondertussen verkocht?

Herbestemming bijna rond

De herbestemming van de militaire domeinen loopt in ieder geval stilaan ten einde. "Halfweg '96 hadden reeds 770 hektaren een andere bestemming gekregen", klinkt het bij minister van ruimtelijke ordening Baldewijns. "Momenteel loopt nog een procedure voor de herbestemming van 557 hektaren". Voor de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant zijn deze gewestplanwijzigingen afgelopen. Ook voor Antwerpen en Limburg zijn de meeste wijzigingen, op enkele na, voltooid. En het dient gezegd, de

nieuwe bestemmingen zien er vrij goed uit. "Ruim 80% van de voormalige legerdomeinen is nu ingekleurd als agrarisch gebied, bos- of groengebied", wist BBL-beleidsmedewerker Johan Vandewalle uit te vissen. "De rest wordt verdeeld over woongebieden, bedrijfsterreinen, recreatiegebieden en zones voor gemeenschapsvoorzieningen". Toch is de verdeling niet in alle provincies even gunstig voor de open ruimte. Zo valt het op dat vooral Oost- en West-Vlaanderen goed skoren. "Maar dat heeft te maken met de aard van de gebieden enerzijds en de verdeling van de bestaande bestemmingen op de gewestplannen anderzijds".

35 % aangekocht door Vlaams gewest

En de verkoop van de militaire domeinen dan? In juni vorig jaar was reeds 110 hektaren militair domein door de afdelingen Bos & Groen en Natuur van het Vlaams Gewest aangekocht. Het gaat om de voormalige militaire domeinen Teunenberg in Olen en Westerlo en het Brits Militair kamp in Tongerlo. Daarnaast loopt de aankoopprocedure voor de aankoop van het Vloethemveld in Zedelgem, de Marinebasis van Nieuwpoort, het Fort van Steendorp, het Fort VII in Wilrijk en de Molenheide in Zonhoven. Samen goed voor 405 hektaren. Alles bij elkaar werd reeds zo'n 35 % van de militaire domeinen op Vlaams grondgebied aangekocht. Een serieuze uitgave voor het Vlaams Gewest. In de begroting werd op de post aankoop natuur- en bosgebieden dan ook een extra bedrag voorzien om de normale aankoop van natuur- en bosgebieden niet onmogelijk te maken door de eenmalige grote aankoop van militaire domeinen.

De gevlekte orchis is één van onze zeldzame en beschermde plantensoorten die door het gevoerde verschrappingsbeheer massaal voorkomt in het munitiedepot Vloethemveld te Zedelgem. Het gebied werd dan ook terecht beschermd als natuurreservaat. De procedure tot aankoop door het Vlaams Gewest is lopende.

Wat met de andere militaire domeinen?

Uiteraard wordt niet het volledige areaal van militaire domeinen op de toonbank gelegd. "Heel wat waardevolle militaire gebieden blijven eigendom van defensie", zegt BBL-beleidsmedewerker Johan Vandewalle. "Sommige ervan worden echter beheerd door de Afdeling Bos en Groen van het Vlaamse Gewest. Voor andere bestaan er beheersovereenkomsten tussen het leger en private natuurbehoudsverenigingen". Zo beheert de Afdeling Bos en Groen bijvoorbeeld het Groot en Klein Schietveld te Brasschaat, gebieden van resp. 2.000 en 1.000 hektaren. En ook het Schietterrein van

Meeuwen-Guitrode (± 2.500 ha) in Limburg en het Munitiedepot Meerdaal (170 ha) in het gelijknamige woud in Vlaams-Brabant is in de goede handen van Aminal. Natuurreservaten vzw heeft dan

(foto Walter Van Hoyweghen)

Het Fort van Steendorp is één van de belangrijkste overwinteringsplaatsen voor verschillende bedreigde vleermuissoorten. Het werd herbestemd als natuurreservaat en wordt aangekocht door het Vlaams gewest. Ondanks deze bescherming wil het NIRAS ook hier haar radioactieve rommel kwijt.

Limburg wil geen radioactieve rommel in zijn voormalige kazernes

De allernieuwste NIRAS-piste om het laagradioactief afval op te slaan in de buurt van voormalige militaire domeinen, doet de discussie over de zin en onzin van nucleaire energie andermaal fel opblazen. "Niet minder dan 96% van het laagradioactieve afval waarvoor momenteel ijverig een definitieve dumpplaats wordt gezocht, is afkomstig van kernenergie. Voor het hoogactief kernafval is kernenergie zelfs de enige bron", aldus BBL-energiespecialist Dirk Van Regenmortel. "Zolang de productie van kernenergie blijft doorgaan, vergroot het kernafvalprobleem. De atoomenergie is eigenlijk een type-voorbeeld hoe risico's en kosten op derden en toekomstige generaties worden afgewenteld. In plaats van steeds meer geld te pompen in onderzoek en ontwikkeling ten gunste van kernenergie, moet er zwaar worden geïnvesteerd in energiebesparing, warmtekrachtkoppeling en hernieuwbare energiebronnen". Van Regenmortel wijst in dat verband trouwens op de beslissing van de Zweedse regering om te starten met een stapsgewijze sluiting van de kerncentrales. De sluiting van de eerste reaktor in '98, gevolgd door een tweede sluiting, is het resultaat van een democratische beslissing om alle kerncentrales definitief te dichtten. De 12 Zweedse kernreactoren produceren ongeveer de helft van de elektriciteit. Daarmee is Zweden, net als België, één van de meest genukleariseerde landen van de wereld.

Dat de nucleaire lobby niet meer zo aantastbaar is als ze eens leek, wordt bovendien steeds meer duidelijk. In Limburg trekt de energie-interkommunale Interlectra resoluut de kaart van de energie-besparing en de promotie van hernieuwbare energiebronnen. "Het zal dan ook geen verrassing zijn dat wij niets moeten weten van opslag van radioactief afval in militaire domeinen in onze regio", aldus een overtuigde Interlectra-voorzitter Steve Stevaert (SP), tegelijk ook burgemeester van Hasselt. "Wij hebben enkele maanden geleden duidelijk 'neen' gezegd tegen nucleaire energie. Anderen hebben het Uitrustingsplan voor de Energiesector wel aanvaard. Het lijkt me dan ook logisch dat zij zelf voor hun nucleair afval opdraaien".

weer een beheersovereenkomst met het leger voor delen van het militair domein van Leopoldsburch dat aansluit op de vallei van de Zwarte Beek.

Radioactief soldaatje spelen?

Maar toch loopt de omvorming van de militaire domeinen niet steeds van een leien dakje. Vooral het gebrek aan overleg tussen de verschillende overheden zorgt wel eens voor de nodige problemen. "Zo besliste de federale overheid in de zomer van '96 bijvoorbeeld dat in de voormalige Bauwin-kazerne van Kapellen een asielcentrum zou worden ondergebracht", aldus Johan Vandewalle. "Uiteraard heeft zo'n opvangcentrum een nuttige functie. Alleen is het wel zo dat de voormalige kazerne door de Vlaamse regering de bestemming van woongebied had meegekregen en dat het gemeentebestuur er sociale woningbouw wilde realiseren. Uiteindelijk werd dan toch een kompromis bereikt, maar zo'n problemen kan je natuurlijk best preventief vermijden door sluitende afspraken te maken".

En meer recent kwam nog een ander probleem aan de oppervlakte. Eind januari werd duidelijk dat de Nationale Instelling voor Radioactief Afval (NIRAS) een oogje had laten vallen op 24 voormalige militaire domeinen die in aanmerking zouden komen voor de opslag van laag radioactief afval. 13 van de sites liggen in Vlaanderen, de overige 11 in Wallonië. De NIRAS hield bij de selectie alleen rekening met de oppervlakte van de terreinen en de afstand tot een woongebied. Met het feit dat een aantal van die gebieden door het Vlaamse gewest reeds de bestemming had gekregen van groenzone, landbouwgebied, recreatiegebied of bedrijfsterrein werd geen rekening gehouden. Eén en ander stuitte binnen het Vlaamse parlement dan ook op protest. "Het is een ronduit belachelijk idee om radioactieve rommel op te slaan bij militaire domeinen waarvoor de Vlaamse overheid al lang een nieuwe bestemming heeft vastgelegd", fulmineert Jos Geysels,

Aktiefront tegen Kernaafval trekt zich weer op gang

Toen de NIRAS in '94 een lijst van 98 mogelijke gemeentelijke dumpplaatsen voor radioactief afval publiceerde, had men wellicht niet verwacht dat een en ander aanleiding zou zijn voor een massaal volksprotest overal in het land. Het Nationaal Aktiefront tegen Kernaafval groepeerde reeds enkele jaren de diverse Vlaamse, Waalse en Duitstalige aktiegroepen die in hun omgeving ageren tegen de mogelijke bouw van een bunker voor de stockage van laag-radioactief afval. Wordt het Komitee met de nieuwe NIRAS-plannen ook met een nieuwe uitdaging gekonfronteerd? "De opdracht van de NIRAS om te onderzoeken of er een mogelijkheid is om bij 24 voormalige militaire domeinen bovengronds laagradioactief afval te stockeren, is alvast een bewijs dat onze inspanningen niet voor niets zijn geweest", aldus Peter Van Hoof van het Aktiefront. "De regering ziet wellicht steeds meer in dat de Belgische bevolking niet gevraagd heeft dat dit afval zomaar onder de grond wordt gestopt". Blijft natuurlijk de vraag of de nieuwe plannen aanleiding zullen zijn voor nieuwe akties? "We gaan met het Aktiefront alvast kontakten leggen met de gemeentebesturen van de plaatsen waar zich één van de militaire domeinen bevindt", aldus Peter Van Hoof. "Verder blijven we de mening toegedaan dat het laagradioactief afval voorlopig opgeslagen moet worden onder controle van de NIRAS op die plaatsen waar het wordt geproduceerd". Verwijzend naar de vroegtijdige sluiting van de Nederlandse kerncentrales van Dodewaard en Borssele, eist het Aktiefront een beperking van de nukleaire afvalberg door een zo snel mogelijke omschakeling van de elektriciteitsproductie naar hernieuwbare energie.

Agalev-fraktieleider in het Vlaamse Parlement. "Al heeft de NIRAS natuurlijk wel zijn redenen om die denkpiste te lanceren. Militaire domeinen zijn zogezegd vrij en staan wit ingekleurd op de gewestplannen. Daardoor zijn de inspraakprocedures beperkt". Ook BBL-beleidsmedewerker Johan Vandewalle vindt de nieuwe NIRAS-

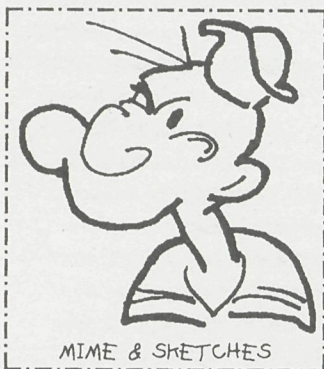
plannen absurd: "Het is totaal onverantwoord én zinloos om radioactief afval te bergen in de bunkers van nieuwe natuurgebieden. Je vraagt je af wie zo'n ideeën uitbroedt?".

Ledenblad

Kreado als creatieve kindervakantie

Van 26 juli tot 2 augustus organiseert het Oost West-Centrum onder de noemer van 'Kreado' een kinder-vakantiekamp temidden van de weiden en bossen van Bois-Le-Comte bij Orval. Iedereen tussen 7 en 12 jaar kan hieraan deelnemen. Kreado is een Belgisch-Nederlandse organisatie die programma's voor kinderen verzorgt met de bedoeling hen een natuurlijke manier van leven bij te brengen. Daarbij zien zij een biologische natuurvoeding, omvang met natuurlijke materialen en aandacht voor de mens als één geheel. De activiteiten tijdens het kamp zijn dit jaar opgebouwd rond het thema 'kiezen'. Konkreet houdt dit in dat de kinderen iedere dag een aantal mogelijkheden aangeboden krijgen waaruit ze dan kunnen kiezen wat ze willen doen. Stevige wandelingen, kunstportretjes van jezelf maken, op een avontuurlijke schattentocht gaan, verhaaltjes maken, kampen bouwen,... Iedereen vindt altijd wel iets naar zijn zin. De hele weide waar het zomerkamp van het Oost West-Centrum plaatsvindt, wordt ingericht met tenten en sanitair. Begeleiding is in handen van een team van ervaren monitors die een training genoten volgens de kwaliteitsvereisten van Kreado.

i Oost West Centrum
Antwerpen,
Consciencestraat 44, 2018
Antwerpen,
Tel.03/230.13.82.

Vogelbescherming onderschept gefrituurde musjes

De lijst van dierenmisbruiken kreeg er in januari van dit jaar weer een pijnlijk dossier bij. Vogelbescherming Vlaanderen kreeg immers weet van het binnenvoeren van een container met 18.540 kilogram diepgevroren mussen, wat neerkomt op maar liefst 1.236.000 exemplaren. Vogelbescherming Vlaanderen legde op 30 januari klacht neer wegens het plegen van inbreuken op de vogelbeschermingswetgeving in het Vlaamse Gewest. Op basis daarvan is het immers verboden mussen, ongeacht of ze levend of dood zijn, te bezitten of in te voeren. Uiteindelijk wil Vogelbescherming Vlaanderen bekomen dat de container definitief in beslag wordt geno-

men en de lading vlees verbeurd wordt verklaard. Het is bovendien zeker niet de eerste lading mussen die ingevoerd werd. Jaarlijks wordt door één minibedrijfje circa 6 miljoen mussen ingevoerd. Uiteindelijk worden de arme diertjes uitgevoerd naar Italië, Spanje en Portugal waar hen een gruwelijke behandeling wacht. Met kop, snavel, poten en ingewanden belanden ze in frituurolie waarna ze gekonsumeerd worden als een soort chips. Smakelijk?!

i Vogelbescherming Vlaanderen vzw
Veeweydestraat 43
1070 Brussel
Tel.: 02/521.28.50
Fax: 02/527.09.89

Elcker-Ik serveert interessant cursuspalet

De komende maanden organiseert Elcker-ik opnieuw enkele interessante cursusreeksen. Een integrale opsomming zou ons te ver leiden, we geven je wel een overzicht met korte bespreking uit de druk bezette kalender. Vanaf begin maart kan je gedurende 4 dinsdagavonden terecht voor een cursus omtrent het voorbereiden van acties en het uitwerken van de daarbij passende strategieën. Deze reeks wordt begeleid door medewerk(st)ers van het Forum voor Vredesactie. Een andere cursusreeks van Elcker-ik staat dan weer stil bij de mechanismen van beurs en bankwereld én de weerslag ervan op ekologisch en sociaal vlak. En een derde sessie laat je alles weten over het nuttig gebruik van regenwater. Gedurende 2 donderdagavonden krijg je een overzicht van hoe je wateropvang kan realiseren en wat je ermee zoal kunt doen. En op 22 maart kom je vervolgens alle theoretische en praktische kneepjes te weten over de kon-

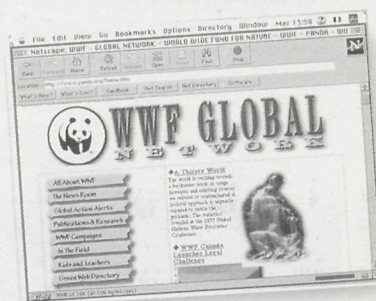
struktie van fietskarren. De drukke maart-maand wordt tenslotte afgesloten met een lezing op 29 maart door het bekende vrekken-echtpaar uit Nederland. Tijdens deze lezing geven zij op een geanimeerde manier tal van tips om zuiniger en aangenamer door het leven te gaan.

i Elcker-Ik Antwerpen,
Breughelstraat 31-33,
2018 Antwerpen,
Tel.03/218.65.60.

Wereld-natuurfonds ontdekt cyber-Panda

WWF-België heeft zich een weg gebaad tussen de ontelbare sites op Internet en maakt vanaf vandaag deel uit van het World Wide Web. De Internet-surfer, benieuwd naar wat het WWF in België zoal doet of gewoon op zoek naar nuttige natuur- en milieuinformatie, kan terecht op het adres <http://www.wwf.be>. Naast informatie omtrent de werking en de verschillende actieprogramma's, kunnen geïnteresseerden te weten komen hoe WWF-lid te worden en welke voordelen hieraan verbonden zijn. In de rubriek 'Heet van de naald' vind je de laatste persberichten inzake natuur of milieu. Interessant zijn ook de meerdere invulformulieren waarmee tal van publikaties en brochures aangevraagd kunnen worden. Leerkrachten die willen deelnemen aan een WWF-project kunnen zich hier inschrijven. Tenslotte is er in 'Het Open Venster' ruimte voorzien waar de internetbezoekers hun ongezoeten mening over de site mogen geven.

i Wereld Natuur Fonds (WWF) vzw,
Waterloosteenweg 608,
1050 Brussel,
Tel 02/340.09.99
Fax 02/340.09.33

Gifschandaal voor
Vlaamse tuinbouwsector
in de maak?

DOSSIER

Waaslandse tuinier teelt jarenlang groenten op vergiftigde bodem

Krokusvakantie '97. Terwijl in Aalst het carnaval de harten beroert, dijnt de feestgekte ook elders uit. Neem nu het Waaslandse Moerzeke, een dorp ergens tussen Dendermonde en Sint-Niklaas. Bekend voor zijn groenten- en fruitteelt. Kermismolens, vertrapte konfetti, slordig weggeparkeerde praalwagens en rondslingerende drinkbekers worden ons deel. Temidden tientallen grauwe serres gaan we op zoek naar het tuinbouwbedrijf van Herman Vermeir. Een onfortuinlijke tuinier die in '91 vaststelde dat zijn bodem'verbeteraar' verontreinigd was met het uiterst giftige pentachloorfenol. Na 6 jaar loze beloften en geduldig wachten is de man het zwijgen moe. Het topje van een gifschandaal dat een zieltogende tuinbouwsector kan missen als de pest?

foto: Frans Geys

Werd tuinier Herman Vermeir het ongelukkige slachtoffer van een samenloop van omstandigheden? Of is het gebruik van giftige bodemverbetersaars in de tuinsector een goed-bewaard geheim dat voor de buitenwereld best zo lang mogelijk verborgen blijft?

Toen Herman Vermeir eind '90 een gloednieuwe serre van 2.700 m² liet bouwen, had hij zich de toekomst wellicht iets rooskleuriger voorgesteld. Niets liet toen uitschijnen dat een groot deel van zijn groententeelt gedurende 6 jaar 'behekst' zou worden door een met pentachloorfenol verontreinigde lading champignonmest. Vandaag is de geplaagde tuinbouwer echter de wanhoop nabij. Gerechtelijke procedures kennen een twijfelachtig verloop. Definitieve uitspraken terzake laten reeds jarenlang op zich wachten. Ook de Boerenbond, van wie Vermeir op zijn minst een wat meer actieve bekommernis had verwacht, schuift het dossier onwennig voor zich uit. En ook collega-tuinbouwers tonen niet al te veel solidariteit. Nochtans zijn de feiten wat ze zijn: de serregrond van Vermeir is reeds jarenlang verontreinigd met het uiterst giftige en verboden produkt pentachloorfenol. Jarenlang levert de groententeelt niet het verhoopte resultaat. Gewassen groeien nauwelijks en vertonen een alles behalve normale kleur. Toch worden die groenten die enigszins verkoopbaar zijn, aan de man gebracht. "Om het verlies toch wat binnen de perken te houden", aldus Vermeir. Maar met welke gevolgen voor de volksgezondheid? Jarenlang groenten telen op een met pentachloorfenol verontreinigde bodem kan bijzonder schadelijke effecten veroorzaken. En vooral: is dit een alleenstaand geval of kent de Vlaamse tuinbouw nog een aantal gelijkaardige gevallen die, in tegenstelling tot Herman Vermeir, minder geneigd zijn hun verhaal naar buiten te brengen?

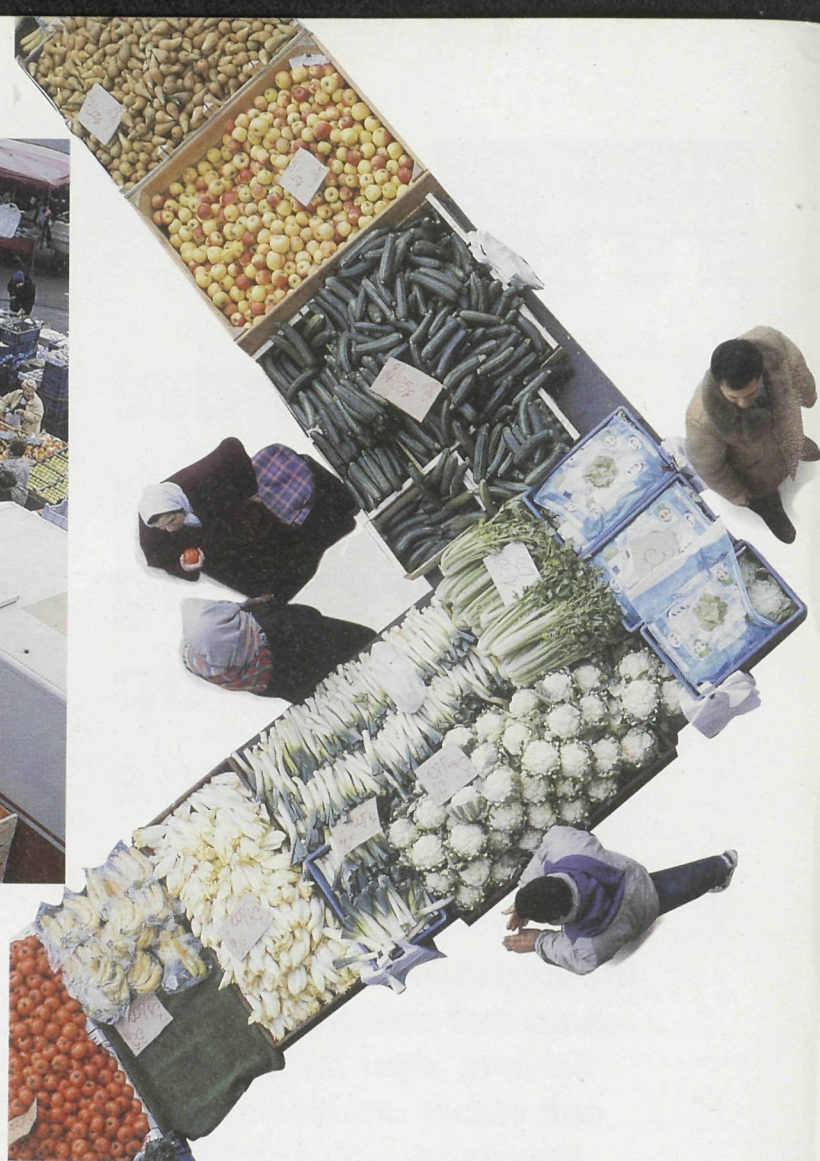
Sla groeit niet meer

Nochtans is champignonmest, op de pesticidenresidu's na, op zich alles behalve een schadelijk produkt. Eigenlijk is het gewoon de teeltaarde waarin de champignons worden gekweekt. Na enkele jaren heeft zo'n teeltaarde zijn beste tijd wel gehad en is de resterende 'champost' een prima grondbemester voor de glastuinbouw. "In de herfst van '91 liet ik twee vrachtwagens van die champignonmest aanrukken om mijn serregrond mee te bemesten", begint Herman Vermeir zijn verhaal. "Enkele maanden voordien hadden we voor het eerst sla en selder uit onze nieuwe serre geteeld. Met meer dan behoorlijke resultaten overigens. Om de grond in de

foto: Inc Verhaegen

serre op peil te houden, is het echter essentieel dat je die regelmatig bemest. Champignonmest is daarvoor een prima middel". Niks laat op dat moment uitschijnen dat problemen zich zouden aandienen. Wanneer in oktober '91 voor het eerst veldsla wordt gezaaid, is de groei van de slaplantjes zelfs meer dan behoorlijk. De problemen beginnen echter wanneer de kleine plantjes 2cm hoog worden. Vermeir: "We stelden vast dat de veldsla een vale kleur kreeg. Bovendien haalden we amper 841 kg terwijl we voor eenzelfde areaal normaal 4.000 kg veldsla lieten optekenen". Maar een mislukte oogst is geen mislukte seizoen. In maart '92 worden 18.210 slaplantjes aangekocht die, in normale omstandigheden althans, na een tiental weken oogstklaar moeten zijn. Het loopt echter een tweede keer fout. "Wanneer deze sla het kropsta-

dium bereikte, stopte de groei", gaat Herman Vermeir verder. "De onderste bladeren raakten vergeeld, stierven af en rotten". Vermeir vindt dat het genoeg is geweest en doet een beroep op de afgevaardigde van de Boerenbond. Na een bezoek is die van oordeel dat de planten wel eens aangetast zouden kunnen zijn met een schimmelziekte. Een aantal slapplanten wordt in een labo onderzocht, nergens worden evenwel schimmels, bacteriën of andere parasieten aangetroffen. "Toen liet ik een staal van de champignonmest analyseren door het labo van professor Dejonckheere van de Gentse Universiteit", aldus nog Vermeir. "Die kwam in juni '92 tot de vaststelling dat in één kilogram champignonmest maar liefst 0,057 mg pentachloorfenol terug te vinden was". Een ontzettend hoog gehalte.

advertentie

Green line

Colruyt : voor een beter leefmilieu

Met het Green Line-programma streeft Colruyt naar :

- meer aandacht en respect voor het leefmilieu;
- meer milieuvriendelijke produkten;
- duidelijke informatie over die produkten;
- meer milieuvriendelijk werken binnen de eigen organisatie.

COLRUYT
laagste prijzen in voeding

Reglementering in

Ondertussen blijft elke reglementering rond het gebruik van bepaalde afvalprodukten als 'bodemverbeterend' middel uit. "Nochtans kan de Vlaamse regering in uitvoering van het Afvalstoffendekreet een lijst opstellen van afvalstoffen die als 'sekundaire grondstof' gebruikt mogen worden en kan zij de normen vastleggen die daarbij in acht moeten worden genomen", argumenteert BBL-beleidsmedewerker Bart Martens. "Slechts door het stellen

Gerecht sluit de boeken

Ondertussen zijn we eind '92 en neemt Herman Vermeir het besluit om gerechtelijke stappen te ondernemen. "Het leek me niet meer dan logisch om via de rechtbank een schadevergoeding te eisen van de leverancier van de champignonmest", aldus nog een geprikkelde Vermeir. "Had ik toen geweten wat me boven het hoofd hing, dan had ik het waarschijnlijk anders aangepakt". Tot op vandaag echter blijft het gerechtelijk kluwen terzake onopgelost. Een gerechtsdeskundige laat begin '93 opnieuw een staal onderzoeken waarbij de hoeveelheid pentachloorfenol gedaald blijkt te zijn tot 0,024 mg per kilogram. Een en ander zou te wijten zijn aan de natuurlijke afbraak en verdamping van pentachloorfenol. Vermeir: "Maar nog steeds bleef de groei van mijn groenten heel onregelmatig en nog steeds waren er in de serre kale plekken waar helemaal niets groeide". Op last van de gerechtsdeskundige werd een staal van die kale plekken in het veldslabed geanalyseerd. "En daarin werd geen pentachloorfenol meer teruggevonden", merkt Vermeir cynisch op. "Maar de detectielimiet van pentachloorfenol bedraagt 0,020 mg per kilogram. Het is dus perfect mogelijk dat er nog pentachloorfenol aanwezig is, maar dat je die niet meer kan terugvinden in de analyses!".

Heel waarschijnlijk was een deel van het pentachloorfenol reeds afgebroken. Maar een onderzoek van een staal van dezelfde champignonmest brengt begin '94 echter nog ander moois aan de oppervlakte. Aan het labo van UG-professor Verstraete wordt een bijzonder hoge concentratie van 5 mg/kg perchloorethyleen (PCE) en 10 mg/kg trichloorethyleen (TCE) aangetroffen. "Als je die waarden vergelijkt met de norm die in Nederland wordt gehanteerd voor schone grond, betekent dit dat de norm voor PCE 500 keer en die van TCE maar liefst 10.000 keer wordt overschreden", interpreteert BBL-beleidsmedewerker Bart Martens de cijfers. "Zowel PCE en TCE zijn uitgesproken kankerverwekkende stoffen. Een sanering van de serreground was hier dus wel degelijk op zijn plaats geweest".

Toch vond gerechtsdeskundige Debeer eind '94 voldoende redenen om de zaak als gesloten te verklaren. De eis van Vermeir om de bezoedelde grond -ten laste van de mestleverancier- te laten verwijderen, werd ongegrond verklaard. "Ik heb me hierbij vanzelfsprekend niet neergelegd", aldus Herman Vermeir. "Sedert '94 probeer ik het gerechtelijk dossier, o.m. door de aanstelling van een nieuwe gerechtsdeskundige, opnieuw op de sporen te zetten. Voorlopig echter zonder resultaat".

g rond pentachloorfenol n Vlaanderen blijft uit

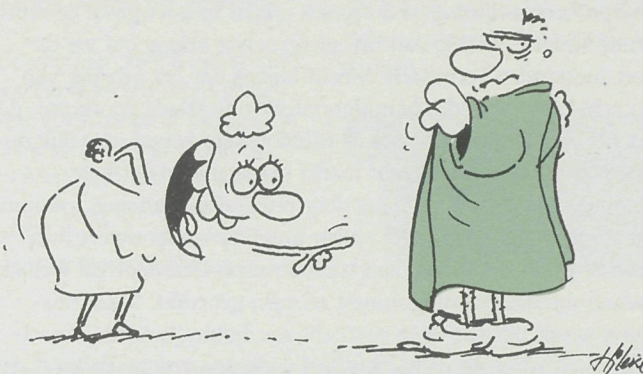
van normen aan de kwaliteit van deze afvalstoffen, kan gewaarborgd worden dat het gebruik ervan de gezondheid van de mens niet in gevaar brengt en dat geen nadelige gevolgen optreden voor het milieu. Risiko's voor water, lucht, bodem, fauna en flora alsook eventuele stankhinder kunnen zo worden beperkt". Tot nog toe blijft het wachten op dit uitvoeringsbesluit en blijft het toepassen van bijvoorbeeld waterzuiveringsslib, filterkoeken, schuimaarde, afgeogoste champignonkompost, bepaalde staalslakken, slijpkalkslib,... op landbouwgrond vogelvrij.

PCP toch nog gebruikt?

Een bijna ongelooflijk verhaal. Waar bovendien een aantal prangende vragen aan vasthangen. Om te beginnen kan je je uiteraard afvragen hoe het uiterst giftige pentachloorfenol in champignonmest terecht komt? "Eigenlijk is dat niet zo verwonderlijk", antwoordt BBL-medewerker Stefaan Claeys die reeds enkele jaren onderzoek doet naar de risico's van pentachloorfenol.

"Pentachloorfenol was lange tijd een populair ontsmettingsmiddel in de champignonteelt. Het werd gebruikt om de houten champignonbakken te desinfecteren en kan op die manier in de kompost zijn terechtgekomen". Maar bestaat er dan geen verbod op het gebruik van pentachloorfenol? "Het is in de meeste gevallen inderdaad verboden om het produkt nog te gebruiken", zegt Claeys. "Maar toch zijn er een aantal toepassingen waarin het wel nog kan, bijvoorbeeld in de houtverduurzaming. Alhoewel het ook verboden is om pentachloorfenol te gebruiken in de land-

PENTACHLOORFENOLMAN

Pentachloorfenol: 'the silent killer'

Pentachloorfenol (PCP) wordt gebruikt om bacteriën, schimmels en insecten te bestrijden in rubber, leer, kleurstoffen, fotografische vloeistoffen en textiel. De belangrijkste toepassing bestaat echter in houtverduurzaming. Het huidige gebruik in de Europese Unie wordt geschat op 1.500 ton per jaar...

De inname van pentachloorfenol gebeurt meestal via inademing of via de huid. De belangrijkste symptomen bij menselijke PCP-intoxicatie zijn hoofdpijn, koorts, ademhalingsstoornissen, braken en huid-aandoeningen. Kronische blootstelling kan bloedarmoede, leukemie en schade aan het immuunsysteem, het centraal zenuwstelsel, huid en lever veroorzaken.

In Duitsland zijn meerdere gevallen bekend van ziekten die werden veroorzaakt door de blootstelling aan PCP-houdende houtverduurzamingsmiddelen. In de jaren '70 werd de dood van verschillende kinderen er toegeschreven aan het binnenhuis gebruik van pentachloorfenol. Sinds '84 kwamen tal van rechtszaken op gang tegen bedrijven die PCP-houdende produkten verkochten, meer dan 3.000 mensen dienden een klacht in.

In de EG-richtlijn 76/769 over de handel en het gebruik van gevaarlijke stoffen wordt ook het gebruik van pentachloorfenol wettelijk geregeld. In deze richtlijn staat dat PCP in principe verboden is, op een aantal belangrijke toepassingen na. Het gaat hierbij om houtverduurzaming, industrieel textiel en een aantal specifieke industriële toepassingen.

bouw, is het nog maar de vraag of het, bijvoorbeeld voor het ontsmetten van houten champignonbakken, niet meer wordt gebruikt".

Zwijgen om bestwil?

Bovendien is er ook de vraag in hoeverre het verhaal van tuinbouwer Vermeir een alleenstaand geval is? "In Nederland zijn er in ieder geval nog voorbeelden bekend van tuinbouwers die gekonfronteerd werden met een dergelijk probleem", aldus Herman Vermeir. "Maar ook in eigen land zijn in de Antwerpse regio nog een aantal gevallen bekend". Nochtans blijkt de Belgische Boerenbond daarvan niet op de hoogte. "Ik heb alleszins geen informatie over gelijkaardige gevallen", zegt Boerenbond-konsulent Rik Decadt. "Maar dat betekent niet dat die zich niet voordoen of voorgedaan hebben. Het geval van tuinbouwer Vermeir is in die zin bijzonder dat hij de pentachloorfenol duidelijk heeft aangetroffen. Misschien maken andere tuinbouwers net hetzelfde mee, maar merken zij het probleem niet op of komen ze er om een of andere reden niet mee naar buiten. Tenslotte gaat het om die mensen hun broodwinning". Rik Decadt erkent in ieder geval de ernst van de situatie: "Het is van het allergrootste belang dat we dit soort toestanden vermijden. Mocht blijken dat het gebruik van pentachloorfenol in de champignonenteelt nog steeds voorkomt, dan lijkt het ons aangewezen om de tuinbouwers zoveel mogelijk op dat gevaar te wijzen". Decadt merkt trouwens op dat het Mestactieplan (MAP) wel eens voor een snelle oplossing zou kunnen zorgen: "Door het MAP zullen heel wat landbouwers hun stalmest gratis aanbieden aan tuinbouwers. Daardoor zal wellicht sowieso minder champignonmest worden gebruikt. Maar misschien wordt die dan weer verkocht aan hobbytuinders of partikulieren en zorgt die daar eventueel voor nog grotere risico's".

Gif nog niet van de baan

Ondertussen is het leed ook en vooral voor tuinbouwer Vermeir nog niet achter de rug. Na meer dan 5 jaar blijven de gewassen er even belabberd uitzien. Zelfs wekenlang doorspoelen van de bodem met water bracht geen soelaas. Meer en meer ziet het er naar uit dat een drastische sanering zich opdringt. "Uiteraard wil ik zo snel mogelijk een oplossing. Volgens mij kan die er alleen in bestaan om de volledige bodem af te graven en elders te saneren", meent Herman Vermeir. "Maar het lijkt me evident dat ik zelf niet voor die kosten ga opdraaien. Vandaar dat ik vooralsnog een oplossing via gerechtelijke weg probeer af te dwingen en hoop op een rechtvaardige schadevergoeding".

Het hele verhaal is voor de milieubeweging alvast nog eens aanleiding om voor een absoluut verbod op het gebruik van pentachloorfenol te pleiten. "Een totaal verbod staat binnen de Europese Unie al een tijdje ter discussie, vooral onder impuls van Duitsland en Nederland", weet BBL-medewerker Stefaan Claeys. "Maar de definitieve beslissing hierover wordt door een aantal lidstaten stevast uitgesteld. België heeft in deze discussie tot op van-

Identieke gifzaak zorgde in Nederland reeds voor slachtoffers

In Nederland zorgde het gebruik van pentachloorfenol in de tuinbouw alvast voor de eerste slachtoffers. Glastuinder Gerard van der Schoot uit het Brabantse Oirschot kwam enkele jaren geleden met zijn verhaal op de proppen en zorgde daarmee meteen voor een heus gifschandaal in de Nederlandse tuinbouwsector. Van der Schoot: "Begin '82 kreeg ik voor het eerst problemen met het gebruik van champignonmest in mijn serres. De gewassen zagen er niet zo goed uit, er traden vergroeiingen op, de onderste bladeren vergeelden,... Een wetenschappelijke analyse bracht aan het licht dat de champignonmest 1,8 milligram pentachloorfenol per kilogram bevatte". Eerder had Van der Schoot champignons gegeten die spontaan uit de grond waren gekomen tussen de tomaten in zijn serre. "Een half jaar later kreeg ik leukemie. Voor mij staat het als een paal boven water dat die alles met het gebruik van die pentachloorfenol te maken heeft". Van der Schoot vecht nu bovendien al elf jaar tegen beenmergkanker. Ook in de buurt van een andere tuinbouwer zorgde champignonmest voor moeilijkheden. Een veearts konstateerde bij de zonderlinge dood van een veulen een opmerkelijk hoog gehalte aan pcb's in de moedermelk. Een jaar voordien was er champignonmest op het weiland omgeploegd...

Pittig detail: de Nederlandse tuinbouwer Gerard van der Schoot werd gedurende meer dan 10 jaar onder druk gezet door de Nederlandse overkoepelende tuinbouwersorganisatie om te zwijgen over de resultaten van het onderzoek. "Om het algemeen belang van de tuinbouwsector te dienen", aldus Van der Schoot. Enkele jaren geleden deed hij toch zijn verhaal. "Een schadeloosstelling en een onderzoek naar het verband tussen het gebruik van pentachloorfenol en mijn ziekte laten voorlopig nog op zich wachten..."

daag nog steeds geen duidelijk standpunt ingenomen. Misschien wordt het tijd dat te doen".

Tenslotte toont het hele verhaal volgens Bond Beter Leefmilieu ook nog eens aan hoe belangrijk het is om zo snel mogelijk werk te maken van een duurzame en biologische land- en tuinbouw. "Onderzoek van de Nederlandse Stichting Natuur en Milieu uit 1994 wees uit dat van alle teelten het hoogste pesticidengebruik te vinden is in de champignonenteelt, met een gebruik van 512 kg actieve bestanddelen per hectare", aldus Claeys. "Een deel van die

pesticiden komt in de voedselketen terecht en stapelt zich op in onze vetten en in sommige organen zoals de lever. Op langere termijn kunnen ze de kans op kanker verhogen of de werking van de voortplantingsorganen en het zenuwstelsel ontregelen. Een ware tijdbom dus. Wie dus echt veilig wil spelen, koopt ongespoten groenten en doet beroep op biologische landbouwproducten".

Piet Decoster

Kinderrechten aan uitbreiding toe

Volgens de Vlaamse Groenen zijn de klassieke kinderrechten aan uitbreiding toe. Voor Agalev is het zo klaar als een klontje dat de kinderrechten ook op vlak van gezondheid en bescherming tegen milieuverontreiniging moeten worden gegarandeerd. In die optiek wordt een lans gebroken voor het recht op zuivere lucht. Steeds meer kinderen blijken last te hebben van astma en allergieën, toch worden binnenhuis nog steeds heel wat chemicaliën gebruikt om bijvoorbeeld tapijten, wanden, meubels of kleding te reinigen. Verder stellen de Vlaamse Groenen ook dat kinderen het recht moeten hebben om te spelen in een veilige en gezonde leefomgeving. Woonwijken, stads- en dorpskernen, straten en pleinen moeten daarom weer leefbaar worden gemaakt. Ook het autoverkeer is een belangrijke boosdoener. Kinderen hebben nood aan een verkeersveilige en verkeersleefbare omgeving. Volgens

als ze gebracht worden met de wagen. Het is onzinnig dat ouders een groot deel van hun vrije tijd noodgedwongen slijten als taxichauffeur omdat kinderen zelf niet veilig over straat kunnen. Verder wordt ook een pleidooi gehouden voor het recht op zuiver water en gezonde voeding voor kinderen. Tevens vindt Agalev dat kinderen ook recht hebben op een verkwikkende slaap, zonder lawaai. Tenslotte willen de Vlaamse Groenen ook een goede medische hulp en voldoende inspraak voor kinderen.

i Agalev,
Brialmontstraat 23,
1210 Brussel,
Tel. 02/219.19.19.,
Fax. 02/223.10.90.

Grainbow-vakanties dicht bij de natuur

Nu de winter bijna het land uit is, kan het aftellen naar de zomermaanden voorzichtig beginnen. Een ideaal moment ook om al eens aan een mogelijke reisbestemming te gaan denken.

Wie op zoek is naar een alternatief voor de meer traditionele reizen of bestemmingen, vindt vast zijn gading bij GRainbow. Opgericht in '88 organiseert GRainbow allerhande reizen in gans Europa tijdens de zomermaanden. Ze variëren van trektochten met de rugzak tot verblijven met vol pension. Het principe dat dicht leven bij de natuur, in combinatie met een gezonde voeding, vanzelf tot ontspanning leidt, staat centraal in al de reizen. Iedereen is welkom, van sportieve wandelaars

tot de luie genieurs, van kroostrijke gezinnen tot de individuele vakantie-ganger. Om definitief in de zomerstemming te geraken geven we nog een kleine greep uit het aanbod. In juli

staan o.a. reizen naar Slovenië en Tsjechië op het programma, in augustus komen de Pyreneeën en Midden-Frankrijk ondermeer aan bod en in september zijn tochten naar Polen en Zuid-Frankrijk gepland.

i Oost West Centrum
Antwerpen,
Consciencestraat 44,
2018 Antwerpen,
Tel. 03/230.13.82.

GB start met verkoop biologisch produktgamma 'La Vie'

De biologische landbouw zit duidelijk in de lift, en dat hebben ook de supermarkten duidelijk gemerkt. Na Delhaize is ook GB nu gestart met de verkoop van een ruim gamma biologische produkten. Eerder al was GB bescheiden begonnen met voornamelijk verswaren en melk. Nu komen er ineens 50 produkten bij onder de merknaam 'La Vie'. Het gaat hierbij zowel om droogwaren (zoals koekjes, konfituur, spaghetti, koffie,...) als om zuivelprodukten (yoghurt, boter, rijstpap, ijskrem,...). Het is de bedoeling om dit gamma op korte termijn uit te breiden.

De beslissing van GB om voluit voor bio te kiezen is een grote stap vooruit voor de biologische landbouw. Hiermee wordt de bereikbaarheid van biologische produkten naar het grote publiek toe flink vergroot. De afzet van bioprodukten is

immers al lang één van de voorname knelpunten die een doorbraak van de biologische landbouw in de weg staat. Voorlopig zullen het echter vooral de Franse bioboeren en het Franse milieu zijn die ervan profiteren, omdat - voorlopig - alle produkten ingevoerd worden uit Frankrijk. Een andere gemiste kans zit hem in de verpakkingen. Die zijn helaas allemaal wegwerp. Een milieuvriendelijk produkt had toch wel in een milieuvriendelijk jasje gekund, alleen al voor de geloofwaardigheid naar de klant toe... Zo zit de biomelk bij de kollega's van Delhaize wel degelijk in retourflessen!

i Bond Beter Leefmilieu,
Overwinningstraat 26,
1060 Brussel,
Tel. 02/539.22.17.,
Fax. 02/539.09.21.

Stadsland werkt verder rond afvalpreventie

Afvalpreventie werkt. Dat werd tijdens de voorbije 'Stop Afvalkampagne' van BBL duidelijk. Samen met Stadsland vzw werden toen heel wat gemeentebesturen aangezet om werk te maken van een preventief afvalbeleid. In de toekomst kunnen gemeenten daarvoor echter nog steeds een beroep doen op Stadsland. Overheden die interesse hebben in een afvalbeleid dat gestoeld is op preventie kunnen steeds voor sessies en info-kursussen bij Stadsland terecht. Stadsland is een organisatie die samen met overheidsinstanties, bedrijven, inwoners, grafici en milieukundigen aktiverende processen uitwerkt, gericht op afvalpreventie en selectief inzamelen. Vertrekkende van een

studieopdracht naar de samenstelling van huishoudelijk afval, de organisatie en tarifiering van de ophaling en een samenvatting van het beleid werken ze een voorstel en budget uit op maat van de gemeente. Mits goedkeuring van de gemeentelijke overheid, werken zij vervolgens dit plan stap voor stap uit. Pas dan wordt met konkrete akties gestart. Op geregelde tijdstippen zijn er evaluaties voorzien en kan er worden bijgestuurd. Dat onderscheidt Stadsland van adviesbureaus.

i Stadsland vzw
Boomgaardstraat, 215
2018 Antwerpen,
Tel. 03/230.02.22.
Fax: 03/230.90.19.

Ze mogen dan al helemaal bovenaan de BBL-ledenlijst prijken, Arbeid en Milieu vzw is toch ietwat een buitenbeentje binnen de milieubeweging. Op hun kalender vind je geen strandwandelingen, vogelkijkdagen of discussieavonden over genetisch gemanipuleerde soya... Als samenwerkingsver-

Arbeid en Milieu vzw werkt aan dialoog tussen arbeiders- en milieubeweging:

"Milieu is voor arbeiders geen onbekende

Arbeid en Milieu vzw presenteert zichzelf als een samenwerkingsverband tussen milieu- en vakorganisaties. Hoe is één en ander gegroeid?

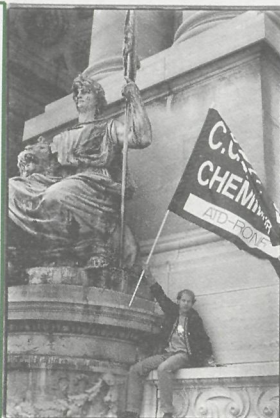
Dirk Van Braeckel: Eind jaren '80 kwamen steeds vaker al dan niet vermeende tegenstellingen tussen arbeiders- en milieubeweging aan de oppervlakte. Voor een aantal mensen, die zowel sociaal als ekologisch geëngageerd waren, was dit aanleiding om een Werkgroep Arbeid en Milieu op te richten die werk wou maken van een toenadering tussen beide sectoren. Wat aanvankelijk vooral een initiatief was van enkele individuen, vloeide al gauw over in een structurele en degelijke uitgebouwde samenwerking. Vanuit de overtuiging dat de tegenstelling tussen arbeid en milieu niet zo scherp is als ze soms wordt gesteld, wordt nu toch al een aantal jaren konstruktief samengewerkt. Momenteel wordt de arbeidersbeweging vertegenwoordigd door het Vlaams ABVV en haar vakcentrales en is het de Bond Beter Leefmilieu die als partner van de milieubeweging binnen Arbeid en Milieu vzw participeert. Enkele jaren geleden zorgden meningsverschillen rond het dossier van Prayon Rupel ervoor dat het ACV zich uit het bestuur van Arbeid en Milieu vzw terugtrok. Maar rond konkrete projecten wordt nog samengewerkt.

Asbest en Antwerpse haven

Op welke manier proberen jullie om die doelstelling ook in de praktijk te realiseren. Wellicht dient een en ander vooral op lange termijn te worden aangepakt?

Dirk Van Braeckel: De basisgedachte blijft steeds dat we willen werken aan een milieuvriendelijke economie waarin sociale en ekologische belangen centraal staan. Dit doen we ondermeer door het tot stand brengen van een dialoog rond thema's waar beide belangen elkaar raken. Bijvoorbeeld rond de risico's van asbest of de multifunktionaliteit van de Antwerpse havenregio. In de praktijk komt het er meestal op neer dat we zo'n thema grondig uitspitten en op basis daarvan een dialoog op gang brengen. Daarbij worden verschillende standpunten met elkaar gekonfronteerd en wordt bekeken tot op welke hoogte er eensgezindheid kan worden bereikt, en hoe verder kan worden samengewerkt. Via publikaties, studiedagen,... wordt dan een groter publiek van zowel milieu-

foto: Stephan Vanfleteren

Dirk Van Braeckel: "Ik vind het begrijpelijk dat een vakbondsafdeling in eerste instantie aan werkgelegenheid denkt, net zoals ik het normaal vind dat een milieu-organisatie in de eerste plaats de zaken vanuit ekologisch standpunt bekijkt".

band tussen enerzijds de vakbeweging en anderzijds de milieubeweging, wil Arbeid en Milieu vzw vooral een bijdrage leveren tot een konstruktieve dialoog tussen beide belangengroepen. Een interessante invalshoek voor een Milieurama-babbel met koördinator Dirk Van Braeckel en projektmedewerker Tom Meeuws.

foto: Kristel Peeters

als vakbondsmensen geïnformeerd en gesensibiliseerd. Ons tijdschrift speelt daarbij een heel belangrijke rol. Daarmee proberen we voor een zo groot mogelijk publiek aan te tonen dat de combinatie van sociale en ekologische doelstellingen nodig en mogelijk

g:

ekend terrein meer."

foto: Stephan Vanfleteren

is. In het tijdschrift willen we de band tussen arbeid en milieu ook illustreren met konkrete voorbeelden.

Wat zijn de belangrijkste thema's waarrond Arbeid en Milieu vzw de voorbije jaren actief is geweest?

Dirk Van Braeckel: De voorbije jaren stonden heel wat thema's op onze agenda. Maar vaak komt het erop aan om daaruit een selectie te maken, het is nu eenmaal onmogelijk om je overal mee bezig te houden. De studie rond de multifunktionaliteit van de Antwerpse havenregio was nogal prominent aanwezig in onze werking. Daarin stelden we ons de vraag op welke manier je de verwachtingen rond en behoeften aan infrastructuur voor de Antwerpse havenregio op een milieuvriendelijke manier kan realiseren. Ook de asbestproblematiek was een uitgelezen thema voor onze werking. Zowel binnen de vakbond als de milieubeweging wordt asbest nog steeds als een heel acuut probleem ervaren. Nogal logisch, asbest is zowel binnen als buiten het bedrijf een enorm probleem. Bovendien zijn er nog steeds heel wat beleidslakunes daaromtrent. Er is een overleg opgezet tussen vakbondsaf-

gevaardigden en milieudeskundigen over de risico's van asbest, er is onze asbest-brochure waarin de gevaren van asbest duidelijk op een rijtje worden gezet en we organiseren nog steeds regelmatig vormingsdagen waarbij we mensen sensibiliseren rond de asbestproblematiek. Andere recente werkingstema's zijn ondermeer regionale ontwikkeling in Limburg, groene BTW, de structurele band tussen milieu en werkgelegenheid, sociale en ekologische gevolgen van alternatieve financiering van de sociale zekerheid, natuurontwikkeling op bedrijfsterreinen, de Denderbekkenproblematiek,...

Kompromis niet steeds mogelijk

Heb je de indruk dat de inspanningen van Arbeid en Milieu vzw, om een konstruktieve dialoog op gang te brengen tussen arbeiders en milieumensen, effect ressorteren?

Dirk Van Braeckel: We vinden alvast van wel, tijdens zo'n studienamiddagen bijvoorbeeld merk je onder vakbondsafgevaardigden vrij veel interesse voor de milieutematiek. Dat betekent niet dat het steeds en voor elk thema lukt om een open en konstruktieve dialoog tot stand te brengen, maar voor een aantal zaken is ons dat de voorbije jaren zeker gelukt. Bijvoorbeeld inzake de bedrijfsinterne milieuzorg. Dat betekent evenmin dat vakbond en milieubeweging het over alles eens zijn. Maar dat houdt wel in dat je meer inzicht verwerft in en een meer genuanceerd beeld krijgt van de standpunten van de andere partij. We hebben ook sterk de indruk dat vakbondsafgevaardigden de voorbije jaren steeds meer interesse hebben voor de milieutematiek op ondernemingsvlak. Milieu is voor arbeiders zeker geen onbekend terrein meer.

Toch konden we de voorbije maanden meer dan eens vaststellen hoe vakbondscentrales het milieubelang opzij schuiven om tegen elke prijs hun arbeidsplaatsen veilig te stellen. Zo hield de West-Vlaamse textielcentrale van het ABVV vorig jaar bijvoorbeeld nog een pleidooi voor meer industrieterreinen. Voel je je op die manier als Arbeid en Milieu vzw niet ietwat op snelheid gepakt of is dat de eigenheid van elke sektor die moet worden gerespekteerd?

Dirk Van Braeckel: Het is niet zo dat we ernaar streven om bij alles wat we doen de volledige vakbond of de volledige milieubeweging achter ons te hebben. We proberen rond specifieke thema's samen te werken en daarrond een open dialoog op gang te brengen. Dat betekent niet dat we steeds een kompromis of eenzelfde standpunt moeten bereiken. Dat lijkt ons niet realistisch. Er zijn zoveel thema's waarbij sociale en ekologische belangen elkaar raken dat je je onmogelijk met alles kan gaan inlaten. Maar vanzelfsprekend vinden we het jammer dat er soms wordt voorbijgegaan aan de mogelijkheid om arbeids- en milieubelangen te verzoenen. Ik vind het ook begrijpelijk dat een vakbondsafdeling in eerste instantie aan werkgelegenheid denkt, net zoals ik het normaal

vind dat een milieu-organisatie in de eerste plaats de zaken vanuit ekologisch standpunt bekijkt. Het gaat er ook niet om dat één van de twee bewegingen de prioriteiten van de andere moet overnemen. Wat belangrijk is, is dat men zich ervan bewust is dat duurzame ontwikkeling zowel een ekologische als een sociale kant heeft en dat die beide aspecten niet los van elkaar kunnen worden gezien. Het komt er dan op aan zoveel mogelijk te zoeken naar mogelijkheden om win-win-situaties te creëren, waarbij zowel het milieu als de werkgelegenheid baat hebben.

Werking structureel verzekeren

Als samenwerkingsverband tussen arbeiders- en milieubeweging zitten jullie ook in een bevoorrechte positie om beide sociale organisaties met elkaar te vergelijken. Zien jullie belangrijke parallellen?

Dirk Van Braeckel: Zoals alles waar je dicht bij staat, zie je eerder tegenstellingen dan gelijkenissen. Het gaat in beide gevallen natuurlijk om sociale bewegingen van mensen die vanuit een visie en een streven naar een betere wereld dingen willen veranderen. Maar er zijn ook en vooral verschillen die terug te brengen zijn op de historie van de twee bewegingen. De vakbeweging heeft bijvoorbeeld een heel duidelijke bevoegdheidsverdeling en dat zorgt ervoor dat je heel makkelijk op elk nivo een gesprekspartner vindt. Bij de milieubeweging is dat niet zo, daar heb je een grote

heterogene groep van lokale groepen die los van elkaar functioneren. Anderzijds vind je in de milieubeweging dan weer een grote spontaniteit en is de manier van werken dikwijls heel sterk geënt op wat op lokaal vlak gebeurt.

Op welke manier zie je Arbeid en Milieu vzw in de toekomst functioneren en welke rol zie je in dat verband voor BBL weggelegd?

Dirk Van Braeckel: We hopen dat we de komende jaren verder kunnen blijven werken aan een konstruktieve samenwerking tussen arbeiders- en milieubeweging. Maar dat kan uiteraard alleen maar wanneer de werking structureel verzekerd kan worden. In dat verband hopen we dat BBL onze werking verder zal blijven verdedigen en ondersteunen. In het verleden was de samenwerking met de BBL-beleidsmedewerkers overigens meer dan behoorlijk. Misschien kan nog meer werk worden gemaakt van een betere informatiedoorstroming naar de BBL-lidorganisaties toe. Ook van de arbeidersbeweging hopen we op een verdere ondersteuning. Tot op vandaag werkten we met de meeste vakbondscentrales heel goed samen. Het zou onze werking zeker ten goede komen, mocht in de toekomst ook het ACV opnieuw participeren. Op die manier kunnen we erin slagen een nog grotere representativiteit te bereiken.

Arbeid en Milieu vzw
Waterlostraat 11,
2600 Berchem,
Tel. 03/218.74.72.,
Fax. 03/218.80.77.

Non-debat tussen milieu

In opdracht van Staatssecretaris voor Leefmilieu Jan Peeters onderzocht Arbeid en Milieu vzw de structurele banden tussen werkgelegenheid en milieu. Het was de bedoeling om de Belgische maatregelen op dit vlak te inventariseren en te evalueren. Het onderzoeksrapport werd onlangs voorgesteld en bevatte de niet weinig frappante konklusie dat het gehakketak over milieu-effecten inzake tewerkstelling eigenlijk een non-debat is...

Tom Meeuws: In het Witboek van de Europese Unie worden voor een aantal domeinen zoals energie, water en transport aanbevelingen gedaan om in de toekomst duizenden banen te creëren. We zijn in de studie gaan kijken waar effectief banen zijn gekreeërd en wat de impact van milieu-maatregelen in dat verband is. We zijn daarbij tot de konklusie gekomen dat tewerkstelling en milieu elkaar helemaal niet in de weg staan. Milieu-maatregelen zorgen ervoor dat in een aantal sectoren banen verloren gaan. Bijvoorbeeld in de chemie- of autosektor. Maar tegelijk wordt elders tewerkstelling gekreeërd. Bijvoorbeeld in de waterzuivering. We mogen bovendien niet vergeten dat het opruimen van milieuproblemen handenvol geld kost. Het voorkomen van afval en emissies levert in die zin geld op dat onder andere kan gebruikt worden om banen te creëren. Je hoeft maar de gemeentelijke afvalfaktuur te bekijken om hiervan overtuigd te raken. Als je een en ander op lange termijn bekijkt, dan heffen de positieve effecten de negatieve implicaties op. Rekening houdend met een lichte verschuiving, kan je dus stellen dat de effecten van milieu op tewerkstelling eerder gering zijn.

Toch hoor je steeds weer beweren dat het precies de milieumaatregelen zijn die bedrijven de das om doen. Zelfs binnen de vakbond gaan wel eens meer stemmen op om het aantal milieumaatregelen te beperken?

Tom Meeuws: "Het moet mogelijk zijn om een iets meer doorgedreven milieuzorg te combineren met meer werkgelegenheid".

Tom Meeuws: Nochtans blijkt in de praktijk dat heel weinig bedrijven de deuren sluiten omdat ze het hoofd niet kunnen bieden aan de opgelegde milieuwetgeving. Veelal zijn het bedrijven die investeringen hebben uitgesteld of om een of andere reden hun marktpositie hebben verloren. Bovendien blijkt uit een enquête onder Belgische ondernemers dat 8 op 10 van hen vindt dat de toenemende milieuwetgeving geen banen kost. Integendeel, wetgeving zet ondernemers aan tot milieu-investeringen waardoor bijvoorbeeld de productie van schone technologieën wordt aangemoedigd. Zo hebben Duitsland en Nederland een voorsprong en werkgelegenheid uitgebouwd. Als wij Belgen bijvoorbeeld ooit meer zonneboilers in huis zouden halen, zullen vooral de Nederlandse producenten hiervan profiteren. Maar het debat wordt vooral vertekend door die mensen die rechtstreeks hun job verliezen in bedrijven of sectoren die manifest milieubelastend zijn. Over de banen die gered worden door milieu-investeringen of de totaal nieuwe werkgelegenheid in de milieusektor, lezen we helaas te weinig.

foto: Kristel Peeters

De wereldschaal waarop sommige milieu-problemen zich voordoen, doet soms vergeten dat er ook op lokaal gemeentelijk vlak vele kansen liggen op milieuzorg en dus ook op banencreatie...

Milieuvriendelijk werk aan de plaatselijke winkel...

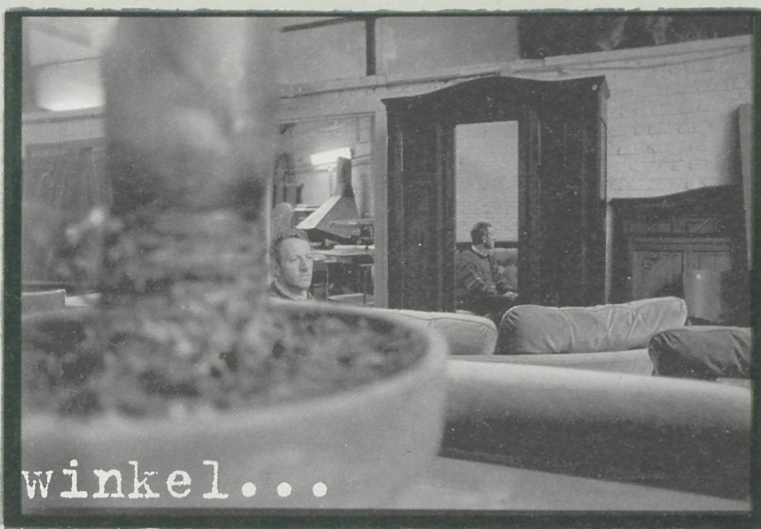

foto: Gert Jonckers

Tom Meeuws: In de energiebesparing, het fietsbeleid, de afvalpreventie, de sensibilisering van de bevolking voor de milieutematiek in het algemeen staat nog heel wat werk te gebeuren. Bewaakte fietsstallingen, gemeentelijke retourshops ('retourettes'), compostpaviljoenen in stedelijke buurten, een luierservice of installatie van regenwateropvang, al die ideeën verdienen meer aandacht. Maar wat meer is: vaak kan dit soort lokale milieutaken door laaggeschoolden worden uitgevoerd. Vermits gemeenten via OCMW's en PWA-diensten een belangrijke taak hebben in het tewerkstellen van risikogroepen op de arbeidsmarkt, komt het erop aan om een en ander tegelijk aan te pakken.

Jullie stellen ook heel duidelijk dat bijvoorbeeld de doorstromingsprogramma's voor PWA-werkers, het nieuwe Vlaamse werkervaringsplan of de pogingen om de werk-

gever-OCMW aan te zetten om meer bestaansminimum-trekkers aan een baan te helpen, allemaal een forse milieu-opstoot verdienen.

Tom Meeuws: Inderdaad, de Vlaamse overheid ziet in de meeste van deze plannen, stedelijk beleid en milieuzorg wel als een prioritair domein om banen in te scheppen, maar in de praktijk blijven vele nieuwe ideeën die milieuvriendelijke banen opleveren, liggen.

Met Arbeid en Milieu vzw zijn we ervan overtuigd dat door een overleg op lokaal vlak tussen vak- en milieubeweging en gemeentelijke instanties, het uiteindelijk mogelijk moet zijn om een iets meer door-gedreven milieuzorg te combineren met meer werkgelegenheid en een sociaal beleid in het algemeen, zonder dat een gemeente daarvoor bijkomend in haar portemonnee hoeft te tasten.

advertentie

STAAT UW VUILNISZAK AL OP DIEET?

De afvalberg groeit nog steeds. Maar samen kunnen wij daar iets aan doen. Kiest u voor duurzame en afvalarme aankopen, dan voorkomt u al véél afval. Verder halveert u de inhoud van uw vuilniszak door te sorteren en recy-

clage te stimuleren. Groente-, Fruit- en Tuinafval wordt compost. Papier, glas, blik en zelfs een deel van het klein gevaarlijk afval worden gerecycleerd voor een tweede leven. Met uw verkoopbare kleding, speelgoed, boeken en buikbaar grof vuil (meubels, radio's, t.v.'s...) kunt u terecht bij de kringloopcentra. Zo verkleinen wij samen de afvalberg.

De OVAM stimuleert projecten, geeft informatie, stippelt mee het beleid uit... kortom, helpt u op weg naar een afvalarme, leefbare planeet.

SAMEN ZETTEN WIJ UW VUILNISZAK OP DIEET!

OPENBARE AFVALSTOFFENMAATSCHAPPIJ VOOR HET VLAAMSE GEWEST
KAN. DE DECKERSTRAAT 22-26 · 2800 MECHELEN
TEL. 015/284 284 · FAX 015/20 32 75 · [HTTP://WWW.OVAM.BE](http://www.ovam.be)

Milieu en vruchtbaarheid:

Belgische moedermelk nog steeds hoogste dioxinegehalte ter wereld

Het gaat niet goed met de vruchtbaarheid van de man. Dat werd de voorbije weken en maanden door wetenschappelijke rapporten allereerste bevestigd. Meer zelfs, eind januari werd in Washington zelfs een soort 'noodkonferentie' over dit thema georganiseerd. Steeds meer wordt duidelijk dat vooral milieuvervuiling oorzaak is van deze verminderde vruchtbaarheid. De blootstelling aan bestrijdingsmiddelen en giftige stoffen zoals dioxines, bepaalde weekmakers en insecticiden blijkt een bijzonder grote rol te spelen. En op dat vlak scoort België nog steeds angst-aanjagend slecht...

Het was de Amerikaanse wetenschapster Theo Colborn die de voorbije jaren de kat stevig de bel aanbond. In haar boek 'Our Stolen Future' beschreef ze een aantal voortplantingsproblemen die werden vastgesteld bij dieren die in het wild leven. Geslachtswissels bij regenboogforellen in Britse rivieren, steriele alligators, uitsluitend vrouwelijke schildpadden in het Apopka-meer, voortplantingsproblemen van de Beluga-walvissen in Canada,... Steeds meer wordt echter duidelijk dat ook de vruchtbaarheid van het menselijk lichaam wordt aangetast. Wetenschappelijk onderzoek bracht aan het licht dat de kwaliteit van het mannelijk sperma op vijftig jaar tijd met de helft is verminderd. Vooral bij jongere mannen neemt het aantal zaadcellen

steeds meer af. Bovendien bleek uit een onderzoek van de Gentse professor Comhaire dat ook de zaadcellen van Vlaamse mannen steeds meer misvormd raken. De scheefgetrokken sex-ratio, het feit dat meer meisjes dan jongens worden geboren, het steeds toenemend aantal ongewild kinderloze paren en meerlingenzwangerschappen,... Het kan allemaal in verband worden gebracht met onze blootstelling aan gevaarlijke stoffen. En ook prostaats- en teelbalkanker zouden in verband kunnen worden gebracht met de toenemende milieuvervuiling.

Schadelijke stoffen in huishouden

Maar over welke gevaarlijke stoffen gaat het nu precies? In de groep van hormonenverstorende chemicaliën nemen pesticiden, zoals het uiterst gevaarlijke DDT, een belangrijke plaats in. Een recente WWF-studie wijst op de nefaste effecten van tal van pesticiden voor de voortplanting van mens en dier. "Het gaat om een groep van meer dan 40 pesticiden waaronder ondermeer lindaan in luizenshampoos en syntetische pyrethroiden in elektroverdamers tegen muggen", zegt WWF-medewerkster Krista

In tegenstelling tot Nederland bestaat er in België geen dioxinenorm voor melk of andere voedingswaren. Volle melk bevat meer vet dan helfvolle en magere melk, vandaar ook het

foto: Frans Geys

Sommige pesticiden die in het huishouden worden gebruikt, kunnen zich opstapelen in bijvoorbeeld tapijt. Vooral kinderen lopen hierbij risico.

foto: Kristel Peeters

hogere dioxine-gehalte. Hetzelfde geldt voor andere melkprodukten zoals boter, slagroom en kaas. Karnemelk bevat erg weinig vet, dus ook weinig dioxine.

Thomas. "Vooral kinderen lopen in dat verband risico. In vergelijking met volwassenen nemen ze meer voedsel tot zich. Ze leven ook dicht bij de grond, en dat kan gevaarlijk zijn omdat sommige pesticiden die in het huishouden worden gebruikt, zich kunnen opstapelen in bijvoorbeeld tapijt". Ook atrazine is wereldwijd één van de meest gebruikte herbiciden. Het wordt vaak aangetroffen in drinkwater en kan aanleiding geven tot eierstokkanker. Maar ook andere chemische stoffen rommelen nogal in onze hormonenhuishouding. Bijvoorbeeld 'alkylfenol poly-ethoxylaten (APE)', een chemisch goedje dat voor het grootste deel wordt gebruikt in wasmiddelen, schoonmaakprodukten, verven, textiel en hun afbraakprodukten, werken heel verstorend. Wanneer die produkten via ons rioleringsstelsel in een waterzuiveringsstation terechtkomen, worden ze afgebroken in benzeen en fenol, overigens bijzonder kankerverwekkende stoffen. Ook uit onderzoek van professor Comhaire van de Universiteit van Gent blijkt dat die stoffen heel storend werken voor ons hormonenstelsel. "In ons gezuiverd afvalwater komen dus eigenlijk nog concentraties voor van chemische verbindingen die onze vruchtbaarheid kunnen bedreigen", aldus professor Comhaire. "Misschien moeten we er voor zorgen dat, vooraleer ons huishoudelijk water in de riolering verdwijnt, het eerst nog eens op een of andere manier wordt gezuiverd. En uiteraard zal ook moeten worden gezocht naar nieuwe, minder schadelijke detergenten".

Verandering niet in zicht

Dat dioxines heel schadelijk zijn voor onze voortplanting, werd in het verleden al een aantal keren pijnlijk duidelijk gesteld. Zo werd bij vrouwen van Vietnam-veteranen die waren blootgesteld aan hoge doses van van het ontbladeringsmiddel Agent Orange, dat heel wat dioxines bevat, een verhoogde en met de dosis van de man samenhangende kans op een miskraam vastgesteld. Ook tijdens het ongeval in Seveso werd een grote groep mensen een tijd lang blootgesteld aan een hoge dosis dioxine. Bij een groep vrouwen onder hen werd een significante verhoging van het aantal borstkan- kers vastgesteld. Maar het zijn heus niet alleen milieurampen die voor nefaste effecten zorgen. Dioxines hopen zich ook op in vet waardoor we ze, bijvoorbeeld, door het gebruik van allerlei zuivel- produkten ook innemen. Ook in moedermelk kan dioxine zich dus ophopen. Toch blijkt borstvoeding desondanks nog altijd beter te zijn dan flesvoeding voor de ontwikkeling van de baby. Uit onder- zoek blijkt immers dat zuigelingen die borstvoeding kregen, op vlak van motorische en mentale ontwikkeling, beter scoren dan baby's die met de fles werden grootgebracht.

Dioxine-uitstoot angstwekkend hoog

Naast detergenten, insecticiden en pesticiden, blijkt dat ook zware metalen en de uitlaatgassen van auto's onze potentie flink de mist in kunnen sturen. Uit studies naar de gezondheidsrisiko's op de werkplaats blijkt dat o.m. lood, cadmium en kwik de spermaproductie verstoren en de geslachtshormonen kunnen hinderen. Maar ook de veelbesproken 'ftalaten', een haast onuitsprekbare term voor een brede waaier van plastic additieven die gebruikt worden als 'weekmaker', kunnen ons flink in verlegenheid brengen. "Ftalaten vind je in heel veel plastic en PVC-verpakkingen van chips, chocolade of kaas. Ze migreren heel makkelijk van de verpakking naar het voedsel, breken moeilijk af en worden steeds meer in ons milieu aangetroffen", zegt BBL-beleidsmedewerker Bart Martens. "Ze stapelen zich ook op in het vetweefsel van mensen en dieren". Onderzoek bracht aan het licht dat ook deze ftalaten voortplantingsproblemen veroorzaken omdat ze geslachtshormonen nabootsen. Om die reden zijn ftalaten als weekmakers verboden in Denemarken, Zweden en een aantal Duitse deelstaten. Ook in Nederland worden maatregelen overwogen.

En als 'uitsmijter' zijn er uiteraard nog de dioxines. Reeds enkele jaren wordt door de milieubeweging de alarmklok geluid om de uitstoot van dit uiterst giftig goedje zoveel mogelijk te verbieden. Steeds meer wordt nu ook duidelijk dat dioxines een bijzonder schadelijke invloed hebben op onze voortplanting. Ze mogen dan al niet rechtstreeks op onze geslachtshormonen inwerken, ze zorgen wel voor een aantasting van onze groei- en ontwikkelingshormonen. Een hoge concentratie van dioxines kan aanleiding zijn voor leververgiftiging, gewichtsverlies, toxiciteit van het immuunsysteem en averechtse effecten op de voortplanting. "De nefaste invloed van dioxines op de voortplanting zal in België ongetwijfeld een niet onbelangrijke plaats innemen", vermoedt BBL-beleidsmedewerker Bart Martens. "Uit een recent rapport van de Wereldgezondheidsorganisatie blijkt opnieuw dat de Belgische moedermelk één van de hoogste dioxine-gehalten ter wereld bevat. In het algemeen mag de uitstoot van dioxines dan al afnemen, een daling van de concentraties in moedermelk zet zich nog niet door".

Steeds meer wordt wetenschappelijk aangetoond dat de scheefgetrokken sex-ratio, het feit dat meer meisjes dan jongens worden geboren en het toenemend aantal ongewild kinderloze paren in verband kan worden gebracht met onze blootstelling aan gevaarlijke stoffen in het milieu.

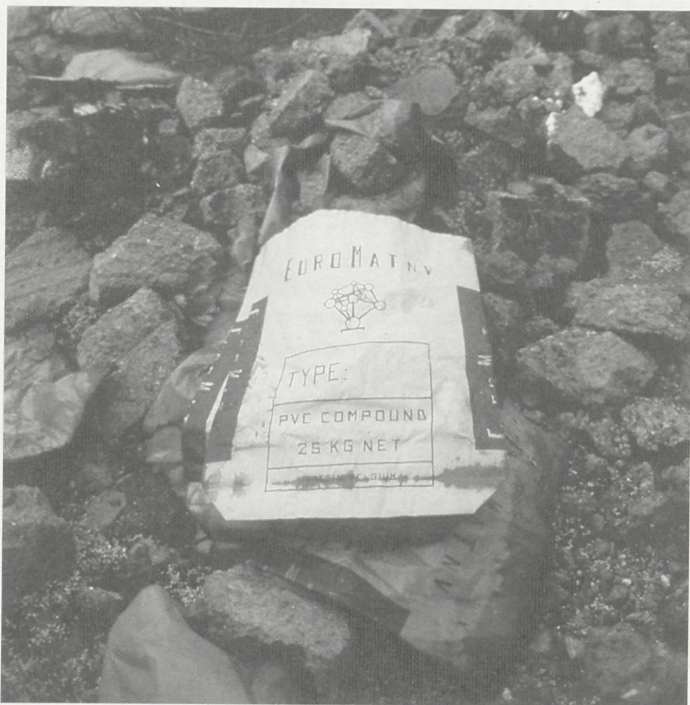
Geen vermindering merkbaar

Voor al de afvalverbranding zorgt voor een bijzonder hoge uitstoot van dioxines. "Het aandeel van de huisvuilverbranding bedroeg in '95 in de totale Vlaamse uitstoot van dioxines meer dan 17%", zegt Bart Martens. "Als je daar de verbranding van ziekenhuisafval, industrieel afval en slib bijreken, dan komt dit verbrandingsaandeel op 45% te liggen". Ondanks een geoptimaliseerd verbrandingsproces en de installatie van rookgaszuivering, blijven de verbrandingsovens in Vlaanderen een belangrijke bron van dioxineverontreiniging. En hoewel een aantal vervuulende ovens de voorbije jaren werd gesloten, blijft de Belgische moedermelk dus nog steeds de hoogste concentraties aan dioxines ter wereld bevatten. "Deze bedroeg in '95 nog 34 picogram TEQ/g vet, een overschrijding van de Nederlandse norm met meer dan 5 keer", aldus nog Bart Martens. De Duitse norm is nog dubbel zo streng. De totale uitstoot naar de lucht mag dan in de toekomst door toekomstige technologische aanpassingen wel afnemen, toch blijft deze afname slechts moeizaam gelijke tred houden met de noodzakelijke verscherping die door de nieuwste wetenschappelijke inzichten wordt opgelegd. Zo beveelt de Nederlandse gezondheidsraad in haar nieuwste wetenschappelijk rapport rond dioxines aan de door de Wereld Gezondheidsorganisatie voorgehouden norm van maximaal 10 pg TEQ dioxine-inname per kg lichaamsgewicht per dag, te decimeren tot 1 pg TEQ/kg per dag. "Dioxines zijn dus veel gevaarlijker dan oorspronkelijk werd aangenomen. Op beleidsvlak moet dan ook alles in het werk worden gesteld om de uitstoot ervan zo snel mogelijk maximaal te reduceren". Volgens de BBL-beleidsmedewerker impliceert dat o.m. dat verbranding alleen kan worden ingezet als noodoplossing voor afval dat op geen enkele manier kan worden voorkomen of gerecupereerd. "Bovendien moeten alle huisvuilverbrandingsinstallaties voldoen aan de nieuwe Vlaamse II-uitstootnorm", vindt Martens. "Momenteel kan geen enkele bestaande installatie in Vlaanderen aan deze norm voldoen. Bovendien ziet het er niet naar uit dat het ontwerp-uitvoeringsplan voor huishoudelijk afval daar veel gaat aan veranderen. Een sluitingsplan voor verbrandingsovens die niet aan de nieuwe normen kunnen voldoen, wordt niet in het vooruitzicht gesteld. En nieuwe technologie die op vlak van dioxine-uitstoot veel betere resultaten oplevert - zoals scheiding/vergisting gevolgd door vergassing - wordt niet overwogen. Blijkbaar zijn dioxine-uitstoot en onvruchtbaarheid niet echt thema's waar de Vlaamse overheid van wakker ligt..."

Piet decoster

18

KARTON of GLAS

De BBL-kampagne 'Stop Afval', bleef niet zonder gevolg. Steeds meer gemeentebesturen gaan beseffen dat een geïntegreerd preventief afvalbeleid hen flink wat geld kan opleveren. Het zal dan ook geen verrassing zijn dat de verpakkingsgigant Tetra Pak precies de voorbije weken een offensief startte om op haar

Magda Buelens,

Public Affairs Manager Tetra Pak:

Tetra Briks worden hoofdzakelijk gebruikt voor het verpakken van melk, melkdranken en fruitsap. Deze dranken vormen essentiële elementen in een gezonde, evenwichtige basisvoeding. Melk bevat veel eiwitten, noodzakelijk voor een goede groei, en mineralen, zoals calcium en fluor, die we nodig hebben voor een goede ontwikkeling van onze beenderen en tanden. Voor onze dagelijkse behoefte aan calcium zijn we vooral op melk aangewezen. Bovendien zitten in melk nog elf andere vitamines die ons lichaam tegen allerlei ziektes beter beschermen. Een juiste behandeling van de melk en een optimale bescherming tegen warmte, licht en lucht zijn noodzakelijk. Warmte denatureert immers de eiwitten en veroorzaakt vitamine- en lysi-verlies (een belangrijk aminozuur in onze voeding). Lucht verlaagt het vitamine C-gehalte, geeft melk de zogenaamde oxidatie-smaak en doet haar verkleuren. Licht in aanwezigheid van lucht versterkt al deze effecten. Dankzij de unieke samenstelling en uitgekende behandelings- en verpakkingstechnieken van drankkartons worden deze invloeden geweerd en de voedingswaarde en smaak van melk optimaal bewaard:

-door de uiterst korte UHT-behandeling (2-4 seconden) blijft de invloed van warmte minimaal;

-het aluminiumlaagje in de drankkartons vormt de beste barrière tegen licht en lucht;

-de melk wordt kiemvrij en zonder luchtruimte verpakt.

Preventie bij de bron is de voornaamste milieutroef van een Tetra Brik: slechts 26 gram verpakingsmateriaal voor een liter melk of sap. Minder materiaal voor de fabricage betekent ook minder energieverbruik bij de produktie en in het transport, minder daarmee gepaard gaande vervuiling, verkeers- en lawaaihinder, en tenslotte ook zeer weinig afval. Samengevat: een minimale invloed op het leefmilieu gedurende de volledige levenscyclus, zoals aangetoond in de studies van TNO (Nederland) en Fraunhofer (Duitsland).

De beperkte hoeveelheid afval die toch nog wordt veroorzaakt, is dankzij de lange vezels in de kartonlaag, zeer gegeerd in de papierfabrieken. In Europa alleen al recykleren 17 bedrijven Tetra Briks tot een brede waaier papierprodukten (kado- en kantoorpapier, karton, kraftzakken, toilet- en huishoudrollen,...).

De PE-Alu-fraktie wordt al dan niet gescheiden gevaloriseerd door andere bedrijven (produktie van auto-onderdelen, kerntappen,...). Recyclage veronderstelt een efficiënte selectieve inzameling. Tetra Pak organiseert, stimuleert en sensibiliseert daartoe de konsumenten, de gemeenten, de scholen, hetgeen leidde tot ruim 20% recyclage in 1996 en waardoor slechts 20 gram per liter afval overblijft (bij de glazen retourfles: 22,3 gr/liter).

De aseptische Tetra Brik is een kostenbesparend verpakkingssysteem o.m. door haar efficiëntie in transport, opslag en distributie. Er is immers geen koeling vereist en de Tetra Brik is licht, kompakt en makkelijk stapelbaar.

Luk De Rooms,

voorzitter Milieuraad Dilbeek

Tetra Pak leidt de mensen inderdaad om de tuin! Want de afvalberg waar Vlaanderen in ploetert, kan alleen worden weggewerkt wanneer we met zijn allen werk maken van een verregaande afvalvoorkoming. Dat dit resultaten oplevert, hebben we in Dilbeek de voorbije jaren bewezen. Naast een beduidende daling van het aantal kilogram huishoudelijk afval, zijn we er in geslaagd de bevolking tot een

ander aankoopgedrag aan te zetten. Zo nemen de meeste leerlingen in de Dilbeekse scholen nu elke dag opnieuw een eigen herbruikbaar 'drinkbusje' mee in plaats van wegwerpdrankverpakkingen als Tetra briks. Precies dat doet pijn bij Tetra Pak. Het bedrijf heeft de voorbije jaren miljoenen geïnvesteerd om iedereen, dan nog vooral kinderen, wijs te maken dat brik een milieuvriendelijke en zogezegd gezonde verpakking is. Tetra Pak heeft een patent op het verspreiden van misleidende informatie. En wel om de volgende redenen:

① Brikverpakkingen zouden milieuvriendelijk zijn. Niets is minder waar! Het vergt immers heel wat inspanningen om via de zogenaamde 'blauwe' zak van het kostenverslindende Fost Plus-systeem slechts een gedeelte van alle lege briks weer bij de burger thuis in te zamelen. Deze briks worden nadien (over lange afstanden) vervoerd naar verwerkingseenheden waar opnieuw heel wat energie moet worden aangewend om de papier-, plastic- en aluminiumlaagjes van deze verpakkingen van elkaar te scheiden. Vraag is overigens of deze 'herwonnen' grondstoffen nadien wel een zinvolle toepassing krijgen? Konklusie van dit alles: zelfs al weegt een brik dus maar 26 gram, dan nog blijft dat 26 gram probleemafval.

② Brikverpakkingen zouden hygiënischer zijn en de UHT-behandelde melk uit brik zou meer vitamines bevatten dan 'gestereliseerde' melk uit flessen. Ook die zit... Recent nog bijvoorbeeld stelde zuivelfabrikant Comelco dat melk in flessen absoluut niet van minderwaardige kwaliteit is en dat er helemaal geen verschillen zijn inzake voedingswaarde. Het klopt natuurlijk dat er minder vitamines aanwezig zijn in de klassiek gestereliseerde flessenmelk dan in de UHT-gestereliseerde melk in briks. Maar iedereen weet dat je vitamines niet uit melk moet halen, wel uit een dagelijkse portie sinaasappelen en groenten! Wie zijn vitamine C uit de Tetra Pak-melkjes wil halen, moet elke dag minstens 4,68 liter melk drinken...

③ Wie drank koopt in een herbruikbare statiegeldverpakking betaalt zelf voor de drank, de verpakkingen, het ophalen, spoelen en hervullen van de fles en de weg terug naar de winkel en de konsument. En dat kan van een wegwerperverpakking niet gezegd worden.

④ Tot slot nog enkele vragen. Waarom heeft Fost Plus (via de sterke arm van Tetra Pak) in de kontrakten met de gemeenten een zo laag mogelijke prijs voor de 'blauwe' zak voor wegwerperverpakkingen afgedwongen? Dit terwijl heel wat gemeenten net via een hoge prijs voor de vuilniszak de burger ertoe willen aanzetten om zo weinig mogelijk afval te produceren? En waarom krijgen scholen enkel subsidies voor melk in brik en niet voor melk in flesjes? Reikte de macht van Tetra Pak indertijd ook tot bij de Europese Commissie?

Voor Tetra Pak zijn werkelijk alle middelen goed om hun eigen 'kartonnen imperium' in stand te houden. Want één ding is duidelijk: in een duurzame samenleving is voor brikverpakkingen geen plaats.

Lente in de tuin: tijd voor je eigen kompost!

20

Stel dat je al lang denkt aan het komposteren van je eigen tuin- en keukenafval... Dan is de lente de ideale gelegenheid om er eindelijk eens werk van te maken. Het vraagt wel wat moeite maar je krijgt er ook goeie kompost voor terug. Door die te gebruiken sla je twee vliegen in één klap: je geeft voedingsstoffen aan je planten én je verbetert je bodem. Bovendien kan je het ook beschouwen als jouw aandeel in het verminderen van de afvalberg. Als je bedenkt dat het tuin- en keukenafval de helft van het gewicht van het huisvuil uitmaakt, dan is ook dat zeker al een grote stap in de goede richting. Aan het werk dus!

**Heb je weinig GFT-afval?
Neem dan een kompostvat!**

Een deel van je groenafval kan je al kwijt door bladeren, gemaaid gras (in een fijne laag) en versnipperde takken te gebruiken om de bodem te bedekken. In de ekologische tuin kan je immers best zorgen dat de bodem bedekt blijft. Je vermijdt hiermee heel wat 'onkruid', de bodem blijft vochtig en wordt aangerijkt.

In de meeste gemeenten kan je tegenwoordig aan een voordelige prijs een kompostvat aanschaffen. Je zet het vat op een zonnige

plek, dicht bij je keuken. De zon versnelt de afbraak zonder uit te drogen. Via de bodemplaat komt er lucht in je vat. Onderaan in het vat kan je via een luik de klare kompost eruithalen. Om te beginnen bedek je de bodemplaat met wat luchtiger materiaal (uitgebloede kamerplanten en kleine takken). Daarna vul je het vat dagelijks aan met niet te grote hoeveelheden gemengd keuken- en tuinafval (moet fijner zijn). Omdat de romp dicht is, is vooral de luchttoevoer belangrijk om het komposteringsproces goed te laten verlopen. Je kan dan ook best de bijbehorende beluchtingsstok één of twee keer per week op verschillende plaatsen in het vat steken en een kwartslag draaien. Zo hou je het verteerd materiaal luchtig.

Een speciaaltje: de wormenbak voor weinig GFT-afval

Je weet dat wormen een belangrijke rol spelen in het komposteringsproces. De wormenbak steunt nog meer op dit principe, omdat er met een speciaal soort worm gewerkt wordt: de Eisenia foetida. Je kan zelf een wormenkompostbak maken door gaten in de bodem van een gewone kunststofbak te perforeren. Net zoals de wormen zijn ook die in de handel te koop. Het gaat dan om een dubbele bak, waarbij de wormen van het ene compartiment in het andere kunnen. Je begint met een deel halfverteerde kompost (van je buurman) of oude stalmest waarin zich al wormen bevinden. Elke dag strooi je er een dunne laag GFT-afval. Denk eraan dat de wormen geen vers afval eten. Het duurt dus enkele weken voor ze beginnen te eten. De bak moet altijd afgedekt worden (met een vochtige doek), want wormen houden niet van licht. Is de bak vol, dan laat je de wormen het afval verder opeten. Ondertussen kan je herbeginnen in een tweede bak.

Waar vind je regenwormkompost?

OLCO, Stromstraat 18, 8800 Roeselare. Tel. 051/22.72.50.
BIOMEST, Eekhout 4, 9620 Zottegem. Tel. 09/360.90.72.
BIOCOMP, Molenweg 8, 8650 Klerken. Tel. 051/50.47.19. (regenwormen voor sportvisserij)
OMNIMUS, Haeldersheidestraat 2, 3640 Kinrooi. Tel. 089/86.61.11. (regenwormen voor sportvisserij)
LUCUMO, Brouwersvliet 36, 2000 Antwerpen. Tel. 03/226.14.63.
COLORADO, Wolsemstraat 75, 1700 Dilbeek. Tel. 02/466.54.14.
ECO-CULT, E. De Jonghestraat 88, 2880 Bornem. Tel. 057/48.98.87. (regenwormen voor sportvisserij)
DEVOLDER Patrick, Vriendschapsstraat 35, 9040 Sint-Amandsberg. Tel. 09/228.05.34.
VERHEYE Jef, De Keer 15, 2160 Wommelgem. Tel. 03/353.14.67.
WILLAERT, Sleihagestraat 85, 8840 Staden. Tel. 051/20.74.23.
BIO-COMPOST, Lange Violettenstraat 132, 9000 Gent. Tel. 09/225.40.88.
VERDELER SMETS, Hoeveweg 4, 2800 Mechelen. Tel. 015/55.11.47.

De eenvoudige komposthoop verwerkt al je GFT-afval

Heb je een grote groentetuin, of veel bomen en struiken, dan kan je een klassieke komposthoop aanleggen. De ideale plaats is in de lichte schaduw om het uitdrogen te vermijden. Om te starten leg je onderaan een laag van grof materiaal zoals snoeihout. Op die laag breng je telkens een dunne laag gemengd groen en bruin materiaal aan tot anderhalve meter hoog. Let er ook op dat je waterrijke en droge materialen mengt. Het droge materiaal zorgt dan voor lucht en het natte materiaal voor voedsel en water. Je kan ook twee of drie hopen per jaar aanleggen als je meer afval hebt. Een goed opgezette komposthoop geeft weinig geur. De temperatuur in de hoop loopt op tot 50° C. Let erop dat de komposthoop niet te nat wordt waardoor de temperatuur teveel zou dalen. Je brengt lucht in door de hoop om te zetten na enkele weken, waarna de temperatuur weer zal stijgen. Als de komposthoop ineen begint te zakken, zullen de wormen de hoop verder verteren. Na zes maanden is de kompost klaar: het eindproduct ruikt naar bosgrond en is donkerbruin.

Voor wie het iets netter wil: de kompostbak

In principe is de kompostbak een veredelde komposthoop die je dus ook in de lichte schaduw zet. Je kan zelf een dubbele houten bak (2 x 1 m) in mekaar timmeren met behulp van 7 paletten of er één vinden in een tuincentrum. De planken voorkomen dat de komposthoop uitdroogt waardoor het komposteringsproces stilvalt. Een halfopen silo laat nog meer lucht toe zodat je zeker een rotte boel vermijdt. Een ander, nog eenvoudiger systeem, is het werken met gaasdraad. In de ene helft van de kompostbak verzamel je je keuken- en tuinafval dat je goed mengt met een riek. Na enkele maanden schep je dit materiaal in de tweede bak waar het kan narijpen. Heb je moeilijkheden bij het komposter, vraag dan eens een kompostmeester om raad. De meeste gemeenten kunnen je een lijst van kompostmeesters geven. Soms worden ook demonstraties gehouden in het containerpark.

Kompost en brandnetelgier

Een middel dat heel nuttig is in de biologische tuin is brandnetelgier. Het bevordert het bodemleven, stimuleert de groei van de planten en verdrijft bladluis en andere schadelijke dieren. Brandnetelgier moet je in het voorjaar bereiden. Doe daarvoor 1 kilo niet-bloeiende brandnetels bij 10 liter water in een open vat. Dit moet tweemaal daags worden omgeroerd. Na twee weken is de brandnetelgier klaar. Als je gaat sproeien, dan moet je het nog eens tien keer verdunnen.

Martine Langen & Jan Vanherk

i **VELT vzw**
Uitbreidingstraat 392c,
2600 Berchem,
Tel. 03/281.74.75.,
Fax. 03/281.74.76.

i **Comité Jean-Pain vzw**
Holle Eikstraat 25,
1840 Londerzeel,
Tel. 052/30.53.65.

Permanentie Eko-Konsumptie

Heb je nog vragen over deze Eko-Tips? Of heb je nog andere vragen, suggesties of opmerkingen rond alles wat te maken heeft met ekologisch consumeren? Dan kan je terecht bij de 'Permanentie Eko-Konsumptie' op het BBL-sekretariaat (telefoon 02/539.22.17. of fax 02/539.09.21). Of je kan ook contact opnemen met MeMo (telefoon 016/29.07.60. of fax 016/22.87.94) of met het OIVO (telefoon 02/547. 06.11. of fax 02/547.06.01).

Hoe voorkom je stank en schimmels in je GFT-bak?

Vooraf 's zomers kan een GFT-inzamelbak hinderlijk stinken en kunnen er soms ziekteverwekkende schimmels in groeien. Dit kan je grotendeels voorkomen door:

- ✓ de bak op een koele plek uit de zon te zetten;
- ✓ het afval niet al te vochtig in de bak te gooien, laat gemaaid gras bijvoorbeeld een dagje drogen;
- ✓ etensresten, die nogal kunnen stinken, te verpakken in een oude krant voor je het in de GFT-bak gooit. Zo vermijd je ook dat er maden in komen;
- ✓ het afval niet aan te stampen;
- ✓ de container regelmatig schoon te maken. Dit kan gewoon met water;
- ✓ een oude krant op de bodem te leggen, zodat de bak gemakkelijk is schoon te houden.

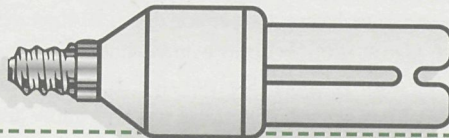

advertentie

ZET HET LICHT OP GROEN MET EEN PHILIPS SPAARLAMP

- Vergeleken met gewone gloeilampen, verbruiken ze 5 keer minder energie en gaan 10 keer langer mee. Ze branden maar liefst 10.000 uren.
- Ze besparen electriciteit... en respecteren dus uw geldbeugel.
- Ze zijn compact en vergen dus minder materiaal.
- Er zit een minimum aan kwik in.
- De lampen kunnen gerecycleerd worden via gespecialiseerde firma's zoals Indaver te Antwerpen.

Wilt u weten wat **Philips Lighting** nog verder allemaal doet om ons milieu groen te houden?

Stuur deze coupon terug naar **Philips Lighting**, Tweestationsstraat 80, 1070 Brussel. Dan ontvangt u heel binnenkort de Engelstalige brochure «**Philips Lighting and the Environment**»

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____

Plaats: _____

Let's make things better

Philips Lighting

PHILIPS

Overeenkomsten tussen agrarische sector en milieuorganisaties

Centrum voor Landbouw en Milieu, Utrecht, tel. 00.31.30.244.13.01., 1995, 60 p., 20 gulden.

De milieubeweging en de land- en tuinbouwsector hebben mekaar meer en meer nodig in een gezamenlijke zoektocht naar een duurzame landbouw. Dit rapport bekijkt de perspectieven voor schriftelijke overeenkomsten tussen milieu- en landbouworganisaties. Voor deze studie zijn acht sleutelfiguren uit de agrarische sector, milieuorganisaties en grootwinkelbedrijf geïnterviewd. Het CLM pleit voor méér samenwerking, maar dan op zakelijke basis.

Het Getal

1,6 miljoen

Electrabel knijpt de katjes in het donker...

Wie 's avonds het licht uitknijpt, verbruikt niet langer elektriciteit en hoeft daar bijgevolg ook niet langer voor te betalen. Het lijkt in een huishouden zo logisch als wat. Wanneer een gemeente of stad 's avonds zijn lichten wil doven, dan lijkt het evenwel niet meer zo logisch dat daar ook geld mee kan worden bespaard. Integendeel, als we de Electrabel-cijfers mogen geloven, dan kost dit zelfs handenvol geld...

Dat werd onlangs pijnlijk duidelijk in Mechelen. Het stadsbestuur besliste er om op zaterdag 5 april mee te werken aan de Nacht van de Duisternis en schaarde zich achter de doelstelling van Bond Beter Leefmilieu en de Vlaamse Vereniging voor Sterrenkunde om minder te verlichten om zo de lichtpollutie in te perken en de sterrenhemel opnieuw zichtbaar te maken.

Een leuk idee, daar lijkt iedereen het over eens. Maar vooraleer de straatlichtjes zouden worden uitgeknipt, besloot het Mechelse stadsbestuur om vooraf toch eens de elektriciteitsjongens van Electrabel te konsuleren. Die weten nu eenmaal hoe je de stekker best uit het stopkontakt haalt en je weet tenslotte maar nooit dat ook Electrabel ideeën zou hebben om de Nacht van de Duisternis in Mechelen nog meer luister bij te zetten...

Groot was echter de verbazing toen enkele dagen later een beleefd, edoch kordaat, blauw Electrabel-briefje op het bureau van het Mechelse stadsbestuur belandde. Kosten besparen door de straatlichten te doven? Dat hadden ze bij Electrabel wel even gauw anders uitgerekend!

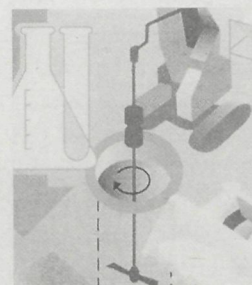
Immers, als je de straatlichten wil doven dan moet daarvoor de tijdschakelaar in een elektriciteitskabine worden afgezet. Voor een stad als Mechelen zijn dat iets minder dan 300 kabinen waar één persoon op zaterdagavond de tijdschakelaar moet uitzetten en die op zondagmorgen opnieuw moet inschakelen. Kostenplaatje: 1,6 miljoen. Electrabel-personeel wordt nu eenmaal niet onbehoorlijk betaald... Maar Electrabel zou geen dienstenbedrijf zijn als geen volwaardig alternatief zou worden aangeboden: waarom niet alleen rondom de Grote Markt de lichten doven? Een klus die voor amper 22.104 frank zou worden geklaard. Rationeel energiegebruik is een nooit aflatende opdracht. Dat heeft Electrabel alvast goed begrepen...

Bodemverontreiniging en bodemsanering

HANDBOEKEN
STICHTING
LEEFMILIEU
13

G. Ide en A. Ectors

Bodemverontreiniging en bodemsanering

Geert Ide en Alex Ectors, Stichting Leefmilieu, Antwerpen, tel. 03/231.64.48., 1996, 211 p., 1200 fr (960 fr voor abonnees).

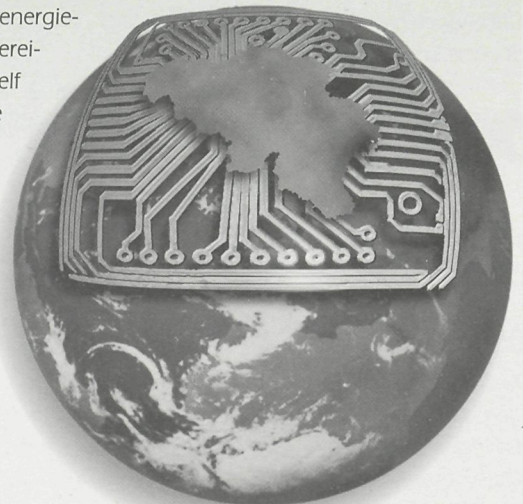
In de reeks handboeken van de Stichting Leefmilieu, geeft dit boek in een notendop een overzicht van de bodem, het bodem- en grondwateronderzoek, de verontreiniging en de sanering van bodem- en grondwater. Hierbij

wordt het juridisch kader niet vergeten. Een aanrader voor wie op een leesbaar nivo meer wil weten over bodemverontreiniging en aktueel door de toepassing van het bodemsaneringsdecreet.

Energie op het Internet

Wil je wat meer te weten komen over al dan niet duurzame energie op het WWW-net, dan kies je bijvoorbeeld eerst voor <http://www.vito.be/emis>. Onder de noemer 'cijfers' kan je al heel wat statistieken en grafieken over energie terugvinden. Onder 'tips voor thuis' kan je gedetailleerde ekotips vinden over isolatie en energiebesparing in het algemeen. Zoek je eerder iets over energiebesparing in bedrijven, dan kan je per sector zoeken op technologie BBT. Verder kan je via de WWW-links nog info vinden over o.m. de aardgas- en elektriciteitssector. Onder <http://www.tno.nl> kan je een overzicht vinden van de TNO-instituten in Nederland. Eén daarvan is het 'Institute of environmental and energy research and process innovation' Interessanter is het energie-onderzoek zelf bij TNO waar je gericht kan zoeken via trefwoorden.

Bij <http://www.ovam.be> kan je via de milieuliteratuur ook andere bronnen op het Internet raadplegen. Onder 'andere milieusites' kan je de huispagina vinden van het Nederlands Centrum voor energiebesparing en 'schone technologie in Delft' 'Home page CE'. Ook het Solstice sustainable energy and development online, gericht op de Amerikaanse energiesector, is te bereiken. Heb je zelf een boeiende bron over energie gevonden op het Internet, geef ons dan een seintje via

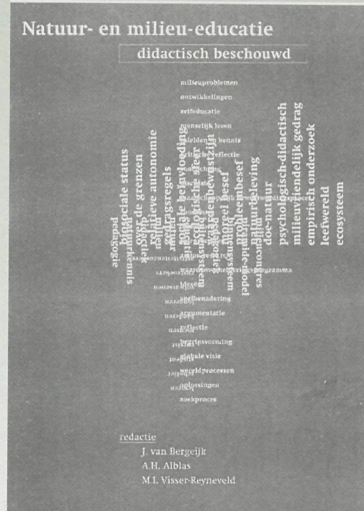
email:
bbbv@pophost.eunet.be.

De effecten van de integrale notitie mest- en ammoniakbeleid op de ammoniakproblematiek in relatie tot natuur en bos in de ecologische hoofdstructuur

IKC Natuurbeheer, Wageningen, tel. 00.31.317.474.801, 1996, 80 p.

Aan de milieuraandvoorwaarden voor de ontwikkeling van natuur moet nog volop gewerkt worden. In Nederland werd de invloed van het mest- en ammoniakbeleid getoetst aan de natuurlijke structuur. Hiervoor werden de emissiereducties voor ammoniak berekend in 2005 en 2010. Uit de berekeningen blijkt dat de vooropgestelde ammoniakreductie met 70 % t.o.v. 1980 niet gehaald zal worden. Vooral de emissie-arme aanwending van dierlijke mest blijkt minder gunstig uit te vallen dan gedacht.

Natuur- en milieu-educatie didactisch beschouwd

Wageningen Pers, tel. 00.31.317.47.65.15 bij Koen Bakkers, 1995, 175 p., ISBN 90-74134-28-9, 69 gulden, boekhandel.

Het boek bevat een tiental artikelen met het doel bij te dragen aan de discussie over natuur- en milieu-educatie. De auteurs lichten zowel inhoud en vormgeving van dit educatieve gebied door. NME kan bijdragen om

de verstoorte relatie tussen de mens en het natuurlijk draagvlak van het leven te herstellen. Vrijwel alle aspecten van NME worden verder uitgediept door de diverse auteurs.

Huisvesting en stedelijke ontwikkeling: het individu en de samenleving

redactie Kristel Allewijn, IPIS, tel. 03/225.00.22, 1996, 67 p., 300 fr.

Naar aanleiding van de Habitat-II conferentie maakte de Internationale Vredesinformatiedienst dit dossier op. Het bestaat hoofdzakelijk uit bijdragen vanuit Vlaamse of Belgische optiek, vanuit verschillende gezichtspunten. Bestrijding van leegstand en verkrotting, sociale onveiligheid, milieuhinder en integratie van KMO's in het stadsgebied, de huisvestingssituatie van migranten in Gent, en nog veel meer.

Informatiebundel detailhandel en milieu

Ronald Janssen en Marieke Dijkstra, Buro voor Praktisch Milieu Advies PMA, Nijmegen, tel. 00.31.24.360.66.00, 1996, ong. 90 p., losbladig in ringmap.

In Nederland probeert men om een grote groep consumenten te bereiken via de winkelvloer, om zo hun koopgedrag te beïnvloeden. De detailhandel is dus een interessante maar moeilijk te bereiken doelgroep. De informatiebundel kan gebruikt worden als basis voor ideeënvorming en de uitvoering van lokale milieukampanjes met detailhandel als doelgroep. Doel is om gemeenten, NME-centra, regionale milieudiensten, ondernemersverenigingen en natuur- en milieuorganisaties tips mee te geven om hen te benaderen.

De Milieubiblioteek van BBL

De milieubiblioteek is open elke maandag en dinsdag van 9 tot 12 en van 14 tot 17 uur. Op woensdag enkel op afspraak. Je kan er meer dan 13.000 boeken en tijdschriften inkijken, er wordt echter niets uitgeleend. Beperkte dokumentatieaanvragen, zoals kopieën van tijdschriftenartikels uit de Temalijst, worden opgestuurd tegen 5 frank per kopie.

De boeken en rapporten die hier worden voorgesteld, zijn gewoonlijk niet bij de Bond Beter Leefmilieu te verkrijgen. Ze zijn wel te bekijken in onze uitgebreide milieubiblioteek. Nagenoeg alle Nederlandse uitgaven kan je bestellen bij MilieuBoek, Postbus 18169, NL-1001 ZB Amsterdam, Tel. 020/624.49.89. MilieuBoek heeft een Belgisch rekeningnummer.

Publikatielijsten rond bepaalde thema's kan je steeds aanvragen bij het BBL-sekretariaat.

Oorzaak onbekend: het aantonen van het feitelijk verband bij meervoudig veroorzaakte milieuschade

M.F.H.S. Haan, uitgegeven bij Tjeenk Willink, Zwolle, 1996, 59 p., ISBN 90-271-4400-1, 25 gulden, boekhandel.

Het is bekend dat slachtoffers van milieuschade soms moeilijkheden hebben om onweerlegbaar aan te tonen dat er een verband bestaat tussen de veroorzaking van de milieuschade en de uiteindelijk geleden schade zelf. Zeker bij meervoudig veroorzaakte milieuschade is het aantonen van het verband dikwijls heel moeilijk. De auteur betoogt daarom om de bewijslast te verlichten.

Martine Langen

advertentie

CREATIEVE SOLIDARITEIT MET LATIJNS-AMERIKA

- ▶ Via het **Solidariteitsfonds (001-0472812-13)** kan je jongeren- en vrouwenorganisaties in Latijns-Amerika ondersteunen.
- ▶ Via allerlei **crea-ateliers** (workshops voor jongeren) en **koffers** (werk- en spelvormen) maak je op een boeiende manier kennis met Latijns-Amerika.
- ▶ Informatie over Latijns-Amerika vind je in de **Latijns-Amerikabibliotheek**.
- ▶ **América Ventana** is het tijdschrift van SAGO. **Gratis** proefnummer op aanvraag!

SAGO

van LATIJNS-AMERIKACENTRUM

LANGE LOZANASTRAAT 14
2018 ANTWERPEN
TEL: 03/237.56.30
FAX: 03/248.66.82
E-MAIL: SAGO@GLO.BE

SAMEN ANDERS GAAN ONTWIKKELEN

23

Na de dubbele telefoonboeken, nu ook de dubbele GSM-masten...

Het protest tegen de wildgroei aan GSM-masten groeit nog steeds. Bond Beter

Leefmilieu werd de afgelopen maanden overstelpt met tal van dossiers.

Daaruit blijkt dat verschillende van deze masten worden ingeplant op plaatsen waar ze helemaal niet thuishoren en zo het landschap danig verstoren. Er worden masten ingeplant in bufferzones, landschappelijk waardevolle landbouwgebieden, parkgebieden, enz.

Voor die inplantingen wordt bijna nooit een openbaar onderzoek georganiseerd. De GSM-maatschappijen beroepen zich immers op een uitzonderingsregel in de wetgeving die eigenlijk geschreven is voor openbare diensten (gemeentebesturen bv.).

Volgens deze uitzondering kunnen werken uitgevoerd worden buiten de daarvoor bestemde gebieden op de gewestplannen én moet bovendien geen openbaar onderzoek georganiseerd worden. De bevolking blijft dus in het ongewisse als plots een GSM-mast verschijnt. Het is zeer twijfelachtig dat Belgacom/Proximus en Mobistar, privé-maatschappijen, zich mogen beroepen op deze achterpoortjes in de wetgeving. Bovendien weigeren de twee GSM-maatschappijen samen te werken en gebruik te maken te maken van dezelfde masten, wat perfect mogelijk is. Net zoals met de dubbele bedeling van telefoonboeken nu dus ook een dubbele bedeling van GSM-masten... En het is nog niet gedaan. Ook het semaforie-netwerk is opengesteld voor de vrije markt. Belgacom en Multipage zijn kandidaat voor de verdere uitbouw van dit netwerk. Naar schatting zijn een paar honderd antennes nodig.

DJ

foto: Frans Geys

Zweden wil kerncentrales sluiten.

BBL: 'debat over nucleair passief kan ook bij ons niet langer uitblijven'

Nadat de bevolking zich reeds zeventien jaar geleden in die zin had uitgesproken, hakte de Zweedse regering afgelopen maand de knoop door: Zweden wordt uiterlijk in 2010 een land zonder kernenergie. Een moedige beslissing waar Bond Beter Leefmilieu de Zweedse regering uitdrukkelijk voor feliciteerde. Immers, met twaalf kerncentrales is Zweden één van de meest kernenergie-afhankelijke landen van Europa. De helft van de energiebehoefte wordt nucleair opgewekt, de rest komt voornamelijk van waterkracht. Het sluiten van de kerncentrales betekent dat de niet-nucleaire capaciteit verdubbeld moet worden. De discussie zal zich de komende jaren dan ook toespitsen op de vraag hoe dat moet gebeuren.

Ondertussen kwam ook de Amerikaanse overheid tot de bevinding dat het opruimen van het nucleair passief handenvol geld zal kosten. Met een kostprijs van 6,98 dollar per kilowattuur is kernenergie in de VSA de duurste energievorm geworden. Loodzware onderhoudskosten en onoverzichtelijk geworden problemen met betrekking tot het verwijderen van kernafval betekenen er zowat het einde van de expansie van kernenergie.

Ook in België loopt momenteel de discussie. BBL-beleidsmedewerker Dirk van Regenmortel: "De verbruiker betaalt bij ons reeds 3 centiemmen per kilowattuur voor het verwerken van kernafval. We vrezen dat de kosten echter veel te laag worden ingeschat en dat het weer eens de toekomstige generaties zullen zijn die hiervan de financiële lasten zullen dragen".

foto: Frans Geys

Niet langer verbod op nachtvluchten rondom Brusselse gemeenten

foto: Ino Verhaegen

Het verbod op nachtvluchten boven de 3 Brusselse gemeenten Evere, Sint-Pieters-Woluwe en Sint-Lambrechts-Woluwe geldt niet meer. Dit besliste het Hof van Beroep van Brussel op 24 januari. Het Hof oordeelde dat er onvoldoende werd aangetoond dat de luchthaven van Zaventem en haar nachtvluchten voor buitensporige overlast zorgen.

In juli vorig jaar had de rechtbank van eerste aanleg beslist dat er geen nachtvluchten meer mochten gebeuren boven die drie

Brusselse gemeenten. Tegen dat besluit waren de federale overheid en de Regie der Luchtwezen in beroep gegaan. Tegelijk werd er ook gereageerd door de andere omliggende gemeenten rond Zaventem. Immers, als gevolg van die uitspraak zouden die gemeenten juist meer nachtvluchten te verwerken krijgen. Het netwerk Verenigde Actiegroepen Vliegtuiglawaai (VAV) werd opgericht en men stapte mee in het juridische geding. Bond Beter Leefmilieu (BBL) zorgde trouwens voor de coördinatie van het geheel. VAV baseerde zich hiervoor op het gelijkheidsbeginsel: het kan niet dat er enkel 3 gemeenten gespaard worden van nachtvluchten terwijl dit niet voor de andere omliggende gemeenten geldt.

Het Hof verklaarde in haar vonnis de tussenkomst van de VAV ontvankelijk en ze werden als betrokken partij in het konflikt erkend. Het gelijkheidsbeginsel werd dan ook bevestigd: specifieke beschermingszones boven bepaalde gemeenten kunnen niet. Bij gebrek aan normen en reglementen oordeelde het Hof de nachtvluchten wel niet te kunnen verbieden. Dit bewijst dus nog maar eens de grote lacune die er bestaat aan concrete reglementen en normen voor luchtverkeer wat de geluidsoverlast betreft. Daar moet dan ook dringend werk van gemaakt worden door de bevoegde autoriteiten.

BBL-jurist Rik de Baere: "Uit het arrest maken we op dat de rechter geen gegevens heeft om de vliegtuighinder te meten. De gegevens van de Regie der Luchtwezen komen van buiten. De klachten van omwonenden gaan echter over de storende decibels binnenshuis. We plaatsen daarom in februari en maart geluidsmeters in huizen van de omwonenden van de luchthavens van Zaventem, Deurne, Oostende. De huidige gegevens slaan immers op het lawaai van de vliegtuigen en zeggen weinig of niets over de hinder in de woon- of slaapkamer". Wordt vervolgd.

DJ

In het novembernummer van Milieuraam riep Bond Beter Leefmilieu de NMBS op om werk te maken van een duurzaam spoorwegbermbeheer. Dit betekende onder meer afzien van bepaalde onkruidverdelgers en minder spuiten op bepaalde plekken. Met andere woorden werk maken van een degelijk en groener beheer van ons spoorwegpatrimonium. Momenteel houdt de NMBS ruim 6.500 km sporen onkruidvrij met een heuse sproeitrein. Dat gebeurt met diuron, dat langzaam werkt, trager degradeert in water dan het minder vervuilen glyphosaat en de gezondheid van bodem en oppervlaktewater ernstig kan schaden. De oproep in ons maandblad bleek alvast niet ongelezen. VLD-kamerlid Rik Daems stelde hierover een vraag aan minister van verkeer Michel Daerden. De minister kondigde aan dat de NMBS dit jaar nog het gebruik van de chemische onkruidverdelger diuron met een vijfde zal verminderen.

BBL-beleidsmedewerker Stefaan Claeys: "Minder spuiten is alvast een eerste stap in de goede richting. Toch zouden we het enorm op prijs stellen indien de NMBS ook wat zou opsteken uit de ervaringen in onze buurlanden. De Nederlandse Spoorwegen namen hun sproeitrein reeds vijf jaar geleden uit gebruik. Spuiten gebeurt enkel nog op die plaatsen waar het strikt noodzakelijk is en dit met het minder schadelijke glyphosaat. Ook in Duitsland wordt alleen nog dit middel gebruikt. We zullen bij de NMBS dan ook blijven aandringen op het uitvoeren van een duurzaam bermbeheer".

DJ

foto: Ino Verhaegen

Na oproep milieubeweging
NMBS wil
één vijfde minder
spuiten op sporen

Dekreet houdende bescherming van landschappen: 1 jaar later...

Dit jaar zet de Dag van de Aarde het thema 'Landschappen' in de kijker. Dat gebeurt niet toe-
vallig. Pakweg een jaar geleden, op 16 april '96, werd het nieuwe dekreet houdende bescherming van landschappen door het Vlaams parlement goedgekeurd. Wat is er zo nieuw aan dit dekreet? En vooral: waarom wordt dit nieuwe dekreet nog niet gebruikt om de verdrukke Vlaamse landschappen te beschermen?

Het nieuwe dekreet vervangt de oude wet op het behoud van monumenten en landschappen van 1931. Tot vorig jaar werden de waardevolle landschappen op basis van die wet 'gerangschikt'. Voor monumenten en stads- en dorpsgezichten was er al in 1976 een apart dekreet gestemd. De landschappen moesten echter langer wachten op een nieuwe, meer moderne regeling.

Wat is een landschap?

In het dekreet wordt het begrip landschap voor het eerst gedefinieerd. Een landschap is 'een begrensde grondoppervlakte met een geringe dichtheid van bebouwing en een onderlinge samenhang waarvan de verschijningsvorm en de samenhang het resultaat zijn van natuurlijke processen en van maatschappelijke ontwikkelingen'. Er is dus geen minimum of maximumoppervlakte voorzien. Dat betekent dat voor de toekomst de omlijning van elk beschermd landschap, net zoals in de oude wet, in een individueel beschermingsbesluit geregeld wordt. De beschermingsprocedure is identiek aan die van de oude wet: een landschap wordt eerst voorlopig, en pas nadien definitief beschermd. Dit gebeurt telkens met een Besluit van de Vlaamse Regering. In die besluiten worden de redenen tot bescherming, de benaming en plaatsbeschrijving van het landschap, de maatregelen en richtlijnen die worden opgelegd én een afbakeningsplan opgenomen. Na het voorlopig besluit worden een aantal adviezen gevraagd en wordt een openbaar onderzoek (gedurende dertig dagen) georganiseerd. Eigenaars en gebruikers van de betrokken gronden worden persoonlijk betekend. Pas na het verplicht advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen kan het voorlopig beschermde landschap definitief worden beschermd worden.

Gemachtigd ambtenaar meer macht?

Aan eigenaars en gebruikers van beschermde landschappen worden voortaan niet alleen erfdienstbaarheden opgelegd. Zij zijn bovendien verplicht 'door de nodige instandhoudings- en onderhoudswerken, het in goede staat te houden, het niet te ontsieren, te beschadigen of te vernielen'. Nieuw is ook dat de Vlaamse Regering algemene beschermingsvoorschriften kan

vaststellen die in alle beschermde landschappen gelden. Momenteel zijn die voorschriften opgenomen in het eerste ontwerpbesluit dat op 17 december 1996 voor de Vlaamse Regering werd vastgelegd. Het is nu voor advies overgemaakt aan de Raad van State. Belangrijk is ook dat voortaan alle vergunningsplichtige werken en handelingen onderworpen zijn aan een advies van de gemachtigde ambtenaar. Dat advies is bindend indien het negatief is of voorwaarden oplegt. Niet-vergunningsplichtige activiteiten zijn onderworpen aan een toestemming van dezelfde ambtenaar. Probleem is wel dat hier-voor eerst de procedure moet geregeld worden en dat gemachtigde ambtenaren moeten aangesteld worden. Zolang dit niet vastgelegd is in specifieke uitvoeringsbesluiten, kan dit nieuwe element van het dekreet niet toegepast worden.

Beheersplan noodzakelijk

Het dekreet regelt ook de mogelijkheden van landbouw in gerangschikte landschappen. In tegenstelling tot de oude wet, kan het nieuwe dekreet wel beperkende maatregelen opleggen inzake de teeltkeuze en agrarische exploitatie voor niet-akkerlanden die gelegen zijn in 'agrarisch gebied van ecologisch belang', 'valleigebied', 'agrarisch gebied met bijzonder belang' en 'historisch permanent grasland'.

De belangrijkste vernieuwing van het dekreet situeert zich echter in het beheer van definitief beschermde landschappen. Waar de oude wet enkel passieve bescherming voorzag (verbodsbepalingen), is in het dekreet ook een actieve bescherming voorzien. Voor elk beschermd landschap wordt een beheerscommissie opgericht waarin de verschillende 'belangengroepen' vertegenwoordigd worden. De taak van de beheerscommissie bestaat erin binnen de twee jaar na de definitieve bescherming een beheersplan op te stellen. Gebeurt dit niet, dan kan de administratie dat in haar plaats doen. Het spreekt voor zich dat de samenstelling van de beheerscommissie bepalend zal zijn voor de kwaliteit van de beheersplannen. Ook dit moet geregeld worden in, voorlopig nog niet bestaande, uitvoeringsbesluiten. Voor Bond Beter Leefmilieu is het duidelijk dat de eigenaars en grondgebruikers hier geen meerderheidspositie in mogen verwerven. Uiteraard is overleg binnen deze commissies noodzakelijk. Toch zou het wellicht aangewezen zijn dat vooral rekening wordt gehouden met de sektorale administraties voor landschapsbescherming en natuur én vertegenwoordigers vanuit natuur- en milieuverenigingen die het beschermen van landschappen vóór het absolute eigendomsrecht stellen.

Subsidiëring voorzien

Naast het opstellen van een beheersplan is ook een subsidiëring voor de uitvoering van onderhouds- en beheerswerken konform dat beheersplan voorzien. Dit is ongetwijfeld de belangrijkste stimulans om eigenaars en grondgebruikers te betrekken in de actieve landschapbescherming. Maar ook hier weer hetzelfde probleem. Zonder uitvoeringsbesluit kan de subsidiëring niet toegepast worden.

Het landschapsdekreet bevat dus belangrijke vernieuwingen, maar blijft in de praktijk een lege doos zolang de nodige uitvoeringsbesluiten niet worden uitgevaardigd. Er is dus nog heel wat werk aan de winkel. Bond Beter Leefmilieu wil tijdens de Dag van de Aarde de Vlaamse beleidsverantwoordelijken alvast op hun verantwoordelijkheden wijzen.

Johan Vandewalle

Arizona dream en de strijd om het water ... **Hopi's vechten voor het behoud van hun watervoorraden**

De Hopi-stam, één van Amerika's oudste inheemse volkeren, vecht voor de redding van zijn watervoorraden. Aanhoudende droogtes, overmatig industrieel gebruik en gebrekkig beheer doet het volk de noodklok luiden. Verzoeken om ondersteuning bij het American Protection Agency vallen in dovemansoren. Een symptoom van vier jaar goedbedoeld, maar niet waargemaakt milieubeleid onder Clinton en Gore? Milieurama zette een en ander ter plekke op een rijtje. Een bericht uit Arizona...

Een hete ochtend in het Noordoosten van de VS-deelstaat Arizona. Ruim 100 km voorbij Flagstaff, ter hoogte van het stadje Winslow, verlaten we de hoofdweg voor een evenlange rit naar het Hopi-reservaat. Links van ons ligt de 'Little Painted Desert'. Het door de zomerzon verschroeid hoogplateau met steeds afwisselende kleuren biedt een adembenemend schouwspel. We rijden door Navajo-gebied, een volk dat oorspronkelijk uit het kille Canada kwam en gedurende honderden jaren een nomadisch bestaan leidde alvorens zich hier op de Colorado-hoogvlakte te vestigen. Pas na meer dan een uur zien we in de verte de drie mesa's, drie langgerekte heuvels, die zich als drie vingers op het plateau hebben vastgehecht. Op elk van de vingernagels bevindt zich een nederzetting. De dorpen vormen de woonplaats van de Hopi's, wellicht de oudste leefgemeenschap binnen de grenzen van de huidige VSA.

Zelfgekozen isolement

Tot het jaar 1500 woonden er meer dan 15.000 leden van de Hopi-stam in Arizona, hetgeen men heeft kunnen vaststellen uit vondsten en ruïnes. Ook deze stam kreeg te doen met overmacht toen de blanken kwamen. Konflikten met de Spaanse overheersers en hun priesters, die de indianen wilden bekeren tot het kristendom, versterkte de tegenstand van het volk. Toen de blanken het

Eerste Clinton-administratie danste op slappe koord tussen ecologie en economie

Enkele weken geleden werden president Bill Clinton en vice-president Al Gore voor een tweede ambtstermijn ingezworen. Vele milieu-activisten en tal van inheemse volkeren keken naar het protserige vertoon aan de voet van Capitol Hill met gemengde gevoelens. Nochtans was het vier jaar geleden veelbelovend begonnen. Clinton, die als gouverneur van Arkansas meer dan eens het leefmilieu het onderspit deed delven als economische belangen in het gedrang kwamen, koos in 1991 Al Gore als zijn running mate. Aan de vooravond van de VN-milieukonferentie in Rio trok Al Gore resoluut kaart voor de bescherming van het leefmilieu. Een bestseller en tal van publieke optredens moesten dit bevestigen.

En inderdaad, eens het duo het Witte Huis betrok, werden alras enkele vernieuwende wetgevende milieu-initiatieven op de agenda geplaatst. Zo beloofde de president ondermeer een einde te stellen aan meer dan een eeuw kaalkap, mijnbouw en veeteelt op publiek land. Praktijken die overigens met overheids gelden werden ondersteund. Tevens wou de president het befaamde Environmental Protection Agency (EPA) een hogere administratieve status toekennen. "Beide initiatieven werden echter een maat voor niets", stelde het

gerenommeerde dagblad The New York Times in een evaluatie van vier jaar milieubeleid onder Clinton. "Het aanvankelijk door de Democraten en later door de Republikeinen gedomineerde Kongres, was weinig meegaand". Ook bijkomende wetgeving voor de bescherming van wetlands (waar onder meer de Hopi reeds jarenlang op wachtten) en voor de sanering van zwaar verontreinigde sites bleven uit. Gevolg van dit alles: Clinton borg heel wat milieu-initiatieven weer veilig op, het EPA moest het op eigen houtje maar verder zien te organiseren.

Is het bilan van vier jaar Clinton-administratie dan negatief over de ganse lijn. Niet helemaal, besloot The New York Times. Clinton slaagde erin om na meer dan tien jaar oeverloos palaveren, het Nationaal Park Systeem gevoelig uit te breiden. We konden het alvast met onze eigen ogen bewonderen: Death Valley kreeg de status van Nationaal Park en werd met honderdduizenden hektaren (!) verder uitgebreid, de Californische Mojavewoestijn werd verder beschermd. Toch blijft de open vraag wat de volgende vier jaar Clinton-administratie zullen brengen. Afspraak in 2001?

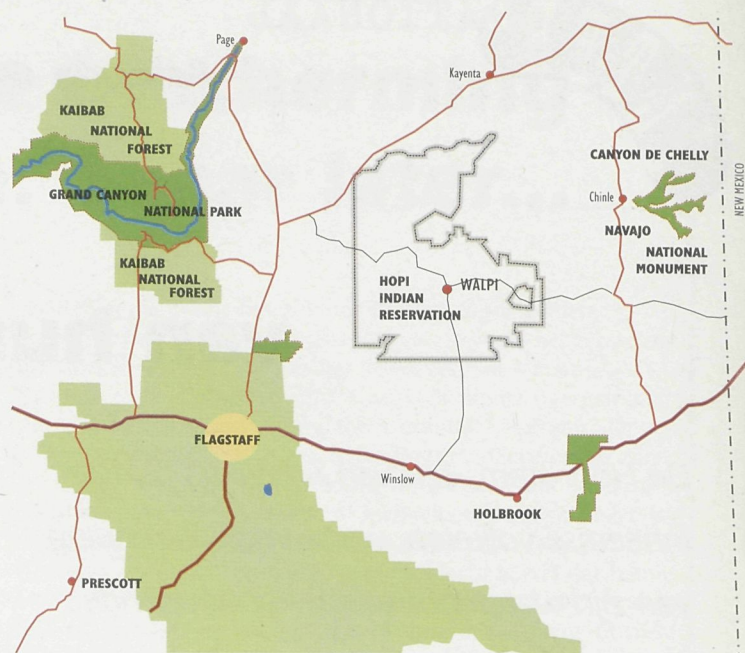
Hopi-volk bijna hadden uitgeroeid, trokken ze terug in een bijna zelfgekozen isolement. Ze kregen een gebied midden in het Navajo-reservaat, dat dan weer de nodige konflikten opleverde met deze laatste. Beide reservaten hebben momenteel zelfbestuur.

Aan de voet van het dorp Walpi, het oudste nog door een inheems volk bewoond Amerikaans dorp, spreekt het bord voor zich. 'No photographs, no videos': een kweiling voor de immer plaatjes jagende Amerikaan, een duidelijk signaal echter van een volk dat na eeuwenlange kweiling op rust gesteld is. De Hopi-gemeenschap wil ongestoord haar oude rituelen in ere herstellen, zonder buitenstaanders hierbij te betrekken.

Dalende watertafels

De ruim 8.000 Hopi's leven op hun heuvels waar ze een goed uitzicht hebben op de omgeving en waar er water voldoende is om hun kleine, maar goed onderhouden akkers, te bevoelen. Toch vormt de nakende waterkrisis er één van de grootste uitdagingen voor de gemeenschap. Gedurende vele eeuwen betrokken de Hopi's hun waterreserves uit bronnen, regenwateropvang en recenter uit opgeboord grondwater uit zandsteenformaties.

"Water is als geld. Als je er te veel van uitgeeft, zit je snel zonder". Zo klinkt het bij het waterbureau van de Hopi's. "Ons volk betreft haar water uit hoofdzakelijk één watergrondlaag. De schaarse regenbuien en de uitzonderlijke droogte van de afgelopen jaren, doet ons echter aan de noodrem trekken". Het waterbureau berekende een en ander. Wat blijkt? De Hopi stam gebruikt amper 7% van haar watervoorraden, 28% wordt door de Navajo's opgepompt, en maar liefst 65% van alle waterreserves worden verworven door Peabody Coal Company. Dit kolenwinningsbedrijf gebruikt immers grote hoeveelheden kubieke meter water, om de

kolen over lange afstand door buizen te laten 'afvloeien' naar de stad Laughlin. Daar aangekomen wordt overigens maar een deel van het water hergebruikt als koelwater voor een elektriciteitscentrale.

Radon en dorstige kuddes

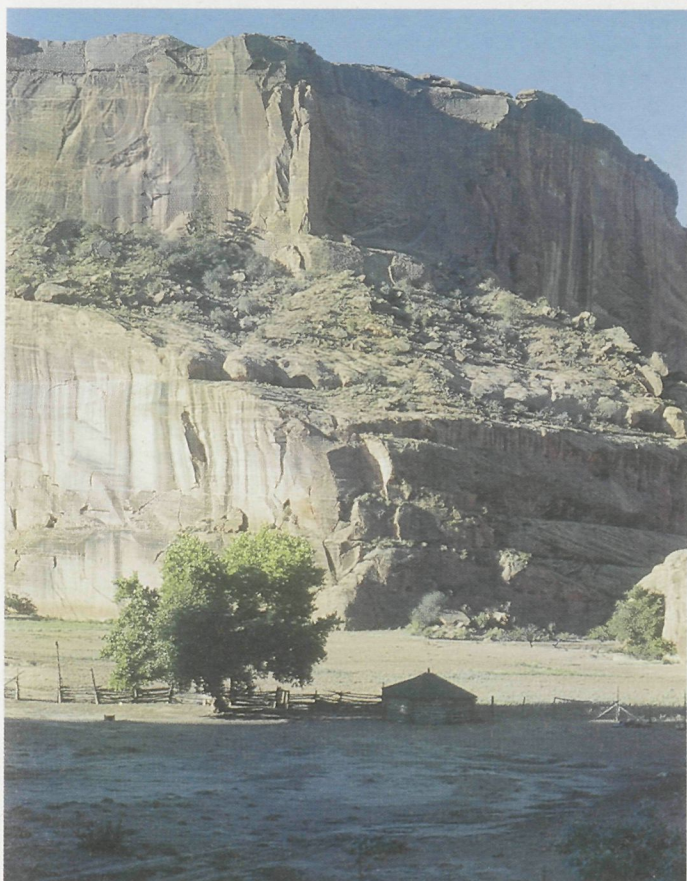
Het waterbureau stelt nog andere knelpunten vast. Het schadelijke radongas, na longkanker de tweede belangrijkste oorzaak van longkanker in de Verenigde Staten, ontsnapt in steeds grotere hoeveelheden uit de ondergrondse rotslagen waaruit het water wordt gewonnen. "Ook onze bronnen gaan er inmiddels niet op vooruit", zegt Bev Suderman, woordvoerdster van het Hopi Waterbureau.

America, right or wrong? Terwijl de Hopi-stam smeekt voor het rationeel omspringen met haar waterreserves, verslindt het verderop gelegen Las Vegas dagelijks onnoemelijke water- en energievoorraden.

Death Valley kreeg onder de eerste Clinton regering de status van Nationaal Park en werd met honderdduizenden hektaren verder uitgebreid. Natuurschatten zoals Zabriskie Point worden zo voor het nageslacht beschermd.

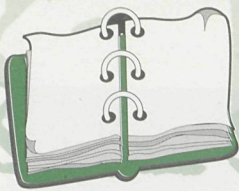
Navajo zomerkamp in Canyon De Chelly. In de verstikkende zomerhitte zoekt het Navajo-volk en haar vee verkoeling rond het mulle zand in de bijna drooggevallede 'washes'.

"De droogte drijft de veestapel steeds meer naar de schaarse vee-drinkplaatsen. Planten en bomen, die er aanvankelijk werden aangeplant om de drinkplaatsen te beschermen, worden kaalgevreten".

Het aanpakken van deze problemen bij de federale overheid viel steeds weer in dovemansoren (zie ook kader). De Hopi-stam besloot dan maar het heft in eigen handen te nemen. Met universitaire hulp van buitenaf werd een heus 'Wetlands Report' opgesteld. Het rapport wees uit dat nog maar één percent van het totale Hopi-grondgebied als wetland kan worden omschreven. De vochtige gebieden zijn belangrijk als watervoorraad voor de Mesador-pen en omdat ze het voortbestaan garanderen van heel wat fauna en flora. "Zo zijn er immers de arenden en haviken, twee vogels die als centrale figuren optreden in ons ceremonieel leven", stelt Bev Suderman.

Het rapport, dat positief werd onthaald binnen de stam, was de basis voor het uitwerken van een heus 'wetlands protection plan'. Het plan omvat maatregelen voor het rationeel omspringen met watervoorraden. De zogenaamde 'washes', riviertjes die na de lente verworden tot vochtige zanderige beddingen, dienen worden afgeschermd van motorvoertuigen en invasies door het vee. Suderman: "Naast heel wat eenvoudige ingrepen, veronderstelt het plan echter ook politiek en economisch verregaande maatregelen. Dit vergt een gezamenlijke aanpak met onder meer Peabody Coal, onze Navajo-buren en last but not least de federale overheid. Vandaar dat we het plan ook voorlegden bij het Environmental Protection Agency. Tot op vandaag is het echter wachten op enig antwoord". Geen nieuws, goed nieuws?

Danny Jacobs

Wandelen in de vallei van de Grote Schijn

Op woensdag 26 maart organiseert de Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon een landschapswandeling doorheen de vallei van de Grote Schijn. Nadruk ligt op het aanschouwen van de voorjaarsflora, avifauna en het cultureel erfgoed. Zo brengt de wandeling je ondermeer langsheen de bovenloop van de Grote Schijn en de beschermde Antitankgracht en passeer je het fort van Oelegem en de merkwaardige Dobbelhoef. Vertrek van de wandeling is voorzien om 14 uur aan de kerk van Oelegem. Deelnemersprijs bedraagt 100 frank.

i Natuur en Stedschoon,
Kon. Astridplein 24,
2018 Antwerpen,
Tel. 03/232.35.31.

Fakkeltocht Hand in Hand

In het kader van het Europees jaar tegen racisme, xenofobie en antisemitisme organiseert de anti-racistische koepel Hand in Hand, samen met haar Franstalige zusterorganisatie Avec Vous, op vrijdag 21 maart van 19u tot 21u een fakkelwake in Breendonk. Hand in Hand is het samenwerkingsverband tussen ABVV, ACW, NCOS, De Vlaamse Jeugdraad, VCIM, Oxfam Wereldwinkels, Welzijnszorg en VAKA. Die dag zullen er overigens over de ganse wereld acties opgezet worden tegen racisme. Sedert 1968 is 21 maart immers de Internationale Dag tegen racisme. Met deze fakkelwake wil Hand in Hand iedereen oproepen om mee te komen eisen voor gelijkheid, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijke rechten voor iedereen. Vanzelfsprekend zal er ook gemanifesteerd worden tegen racisme en discriminatie. Fakkels worden aangestoken om 19u aan het standbeeld, gelegen bij het fort van Breendonk.

Financiering van milieu-investeringen

De impact van milieu-investeringen op bedrijfseconomisch vlak kan zeker niet worden onderschat. Knelpunt is al te vaak het financieel vlak: milieu-investeringen dragen niet onmiddellijk bij tot het bedrijfsresultaat en genereren meestal geen bijkomende cash-flow. Vanuit deze vaststelling lanceert de Europese Commissie een aantal projecten om KMO's aan te zetten te investeren in schone technologie. Voor het Europese project 'Groei en Milieu' werd de Kredietbank geselecteerd als intermediaire financiële instelling voor België. In verband met de Europese steunmaatregelen en het KB-milieukrediet wordt op donderdag 10 april om 20 u. een voordracht georganiseerd in het Auditorium van de KB-toren op de Schoenmarkt 35 in Antwerpen.

Nacht van de Duisternis dekt Vlaanderen dicht

Op zaterdag 5 april organiseren de Vlaamse milieukoepel Bond Beter Leefmilieu (BBL) en de Werkgroep Lichthinder van de Vlaamse Vereniging voor Sterrenkunde (VVS) voor de tweede maal de Nacht van de Duisternis. Met deze actie willen zij eens te meer het probleem van de lichthinder onder de aandacht brengen. Vlaanderen is namelijk, met zijn talrijke lichtbundels nabij dancings en bioscopen en met zijn intens verlichte wegen, één van de meest verlichte gebieden van de wereld. Deze lichtverontreiniging heeft een aantal aangrijpende veranderingen op mens en milieu tot gevolg. Zo verhinderen lichtkoepels boven fel verlichte gebieden het zicht op de sterrenhemel. Hierdoor zijn in stedelijke gebieden nog nauwelijks enkele tientallen sterren waarneembaar. Lichtverontreiniging is tevens een vorm van energievervalsing.

Opleiding biologische land- en tuinbouw

Vanaf september '97 gaat in Vlaanderen de eerste opleiding Biologische Landbouw van start. Via een tweejarige praktijkgerichte dagopleiding met theoretische beschouwingen en praktijkstages op professionele biologische land- en tuinbouwbedrijven, krijgen de studenten de knepen van het vak aangeleerd. Geïnteresseerden kunnen de infonamiddag bijwonen die georganiseerd wordt op zaterdag 22 maart van 14u tot 16u30 in het nieuwe gebouw van het Vlaams Agrarisch Centrum in Merelbeke.

Lessenreeks Milieuzorg op Kantoor

Vanaf maart start de OVAM in samenwerking met VKW twee lessenreeksen per provincie rond 'Milieuzorg op Kantoor'. In 6 sessies van een halve dag worden thema's zoals milieubeleid en milieuzorg, aankoopbeleid, rationeel energieverbruik, afvalproblematiek, actieplanning, communicatie en organisatie behandeld. Theorie wordt afgewisseld met praktijkgetuigenissen en discussies tussen de deelnemers. Een zevende sessie omvat een bedrijfsbezoek. Het inschrijvingsgeld bedraagt, jawel, 20.000 frank. Maar zoals je weet, zorgt milieuzorg op kantoor ervoor dat je heel wat besparingen kan doen...

i Openbare Afvalstoffenmaatschappij voor het Vlaamse Gewest (OVAM),
Kan. De Deckerstraat 22-26,
2800 Mechelen,
Tel. 015/284.284.,
Fax. 015/203.275.

Alleen al op de energiekosten van de openbare verlichting zou 30 tot 40% bespaard kunnen worden door de installatie van efficiënte lichtbronnen. De campagne richt zich dit jaar naar lokale besturen, het grote publiek en zelfstandige ondernemers. Per provincie wordt met een aantal voorbeeldgemeenten gewerkt. De steden Ieper en Mechelen zegden al hun medewerking toe. De bevolking wordt opgeroepen mee te werken aan het opstellen van een heuse lichthinderkaart van Vlaanderen. Verder krijgen lokale besturen en KMO's tal van tips om lichthinder doelgericht aan te pakken.

i Vlaams Agrarisch Centrum (VAC),
Brusselsesteenweg 135,
9090 Melle,
Tel. 09/231.75.25., Fax. 09/231.62.21.

Als de letters in de lichtgroene vakjes in de juiste volgorde worden overgeplaatst naar het kleine roostertje, bekomt men een woord dat lezers van Milieurama bekend in de oren zou moeten klinken. Noteer het woord op een gele briefkaart en stuur deze naar Milieurama-Puzzelen, Overwinningstraat 26, 1060 Brussel.

Oplossing van Milieurama 1996/12:
WWF-Vlaanderen

Oplossing van Milieurama 1997/1:
Structuurplan

Politiek fenomeen		Ternauwermond		Droombeeld		Rateipopulier		Fout		Volledig	
Intensieve veeleest		Oosterlengte		Bladader				Gedwee		Allerman	
→											
Langspeelplaat	▶				Juwel	▶					
UNO					Orgaan						
→		Vervoermiddel	▶				Tijdelijk gebruik	▶			
		Communicatiemiddel					Wand				
Heilige (afk.)	▶		Bekendheid	▶				Belemmering	▶	*	
Deel v/e boom			Haltaap					Schommelen			
→				Enigszins warm	▶				Radium	▶	
				Werk van Ibsen					Overhellen		
Straat	▶			Afrikaans land							
Begroeting				Amerikaanse stad							
→						Werkelijk	▶				
						Insnijding					
Kever		Lisbloem	▶					Sterke drank	▶		Loflicht
		Klein hert						Tongbeweging			
→			Aangeboren geschiktheid	▶						Water in Friesland	▼
			Ingenieur								
Uitroep van verrassing	▶			Valse belofte	▶						
Pittig											
→								Ontkenning	▶		

i					c					a	
---	--	--	--	--	---	--	--	--	--	---	--

marcel poppe
Katrin Bilmeyer
VitaVitalis vzw

PROCTER & GAMBLE

kwaliteitsprodukten gemaakt met zorg voor het milieu

Milieubeleidsverklaring van Procter & Gamble

Procter & Gamble vervaardigt hoogwaardige producten die beantwoorden aan de wensen van de consumenten.

Daarbij worden de volgende milieubeleidslijnen gevolgd :

- Producten en verpakkingen moeten veilig zijn voor de consument en het leefmilieu.
- Hierbij wordt het effect op het milieu zoveel mogelijk beperkt of voorkomen, zowel bij vormgeving, productie, distributie, gebruik en afvalverwerking.
- Bestaande milieuwetgeving wordt gerespecteerd en onderzoek wordt gedaan naar mogelijkheden om verder te gaan dan wat de wet voorschrijft.
- De uitvoering van het milieubeleid wordt voortdurend gecontroleerd en op vooruitgang geëvalueerd.
- Informatie over de milieuimpact van producten en verpakkingen wordt verspreid binnen en buiten het bedrijf.
- Het milieubeleid is geïntegreerd in de verantwoordelijkheid van elke werknemer.
- Het milieubeleid wordt ondersteund door een aangepaste organisatie, de nodige middelen en werkprogramma's.

**Dit milieubeleid geldt voor alle producten
van Procter & Gamble :**

**o.a. Ariel • Dash • Dreft • Lenor • Vizir • Mr. Proper
Viakal • Pampers • Always • Demak'Up • Tempo
Pantene • Vicks • Pétrole Hahn • Oil of Olaz
Head & Shoulders • Camay**